

Дух, що душу рве до праці

Просвітяни і представники громадськості Брусиліва відкривають пам'ятну дошку Івану Огієнку на будинку колишнього Вищого початкового училища

Микола ЦИМБАЛЮК
Фото Віталія МІХАЛЕВСЬКОГО

Велелюдні заходи в Брусиліві розпочалися з закладення першої цеглини у відроджувану огієнківську церкву. Вона, як і більшість духовних святинь нашого народу, була по-варварськи зруйнована советською владою. Ще кілька років тому її відбудова видавалася для брусилівців нездійсненною мрією. І ось настав той день, коли віра повертається до зневірених...

Виступаючи на цій церемонії, голова Товариства Івана Огієнка Сергій Болтівець висловив надію, що недалеко той час, коли Брусилів із його пам'ятними огієнківськими місцями буде внесено в туристичні маршрути України. З ним важко не погодитися, адже на очах, щороку міняється на краще обличчя цього колишнього славного містечка. Забував першим світлом посаджений торік сад на честь Огієнка. А цього року учасники свята разом із лауреатами заклали сквер на місці старовинного кладовища, де були поховані батьки митрополита Іларіона. Тут же буде споруджена й невеличка капличка, де кожен зможе помолитися за душі своїх предків. А в центрі селища, завдяки місцевим краєзнавцям, було віднайдене будинок, у якому з ініціативи та за сприяння І. Огієнка було відкрито і впродовж трьох років працювало Вище початкове училище. На пам'ятній дошці, яку відкривав голова Товариства "Просвіта" Павло Мовчан, викарбувані Огієнкові слова: "Ціле громадянство мусить пам'ятати, що тільки рідна школа виховує сильні одиниці й морально міцні характери". Як підтвердження цього стали самі цьогорічні лауреати і їхні заслуги на ниві освіти, науки, мистецтва, громадської діяльності.

У Будинку культури, де відбувалася церемонія вручення нагород, Павло Мовчан зазначив:

— Щоразу, коли я приходжу сюди, у мене з'являється багато асоціацій. Були ча-

Мені не вперше доводиться бути в Брусиліві на врученні однієї з найпрестижніших премій України — імені Івана Огієнка. Вже понад 20 років воно є не просто святом, більше — яскравим свідченням невмирущості національної пам'яті, маніфестацією української справи і злетом творчого духу. Але цьогоріч, у столітні роковини Української революції, заходи з шанування Огієнківських лауреатів перевершили всі сподівання. Так само, як і кроки з увічнення всього того, що пов'язано з життям і творчістю митрополита Іларіона (Івана Огієнка).

У цей складний і важкий для країни час, коли так нелегко вижити в буквальному розумінні цього слова пересічним українцям, на східному фронті і в тилу, Товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка, громадськість і місцева брусилівська влада робить усе можливе, аби дух їхнього великого земляка розпросторювався по Україні, укріплював наші душі, спонукав до щоденної творчої праці. Тільки так можна прогнати, розвіяти морок безпам'ятства і відкрити простір для майбутнього.

си, коли занедбана пам'ять людська втратила навіть місце перебування Ісуса Христа на землі. Ви знаєте, що мати великого імператора Римської імперії Костянтина поїхала на Святу землю і відшукала в занедбаному місці животворящий хрест, на якому було розп'ято Христа. Так почалося відродження найсвятіших із святих місць на землі, де був явлений син Божий. Ось так із того маленького кроку почалося формування великої мапи землі Святої. Сьогодні кожен, хто буває на ній, намагається не пропустити жодного місця, пов'язаного з його іменем і його учнями. Не випадково про це згадав, бо ми сьогодні відбули низку важливих подій. Мусимо усвідомити, що ми на своїй землі, яка для кожного з нас є свята святих. Сьогодні, коли ми повертаємося до нашого минулого, п'ємо з чистих джерел пам'яті нашого роду, глибинного, огієнківського, тут, на Брусилівщині, яку ми ще тільки самі пізнаємо, ми відроджуємося як представники великої нації. Ще не маємо тієї мапи туристичної, про яку мріє Сергій Болтівець, але вона вже в наших душах і серцях. Вона починалася з перших томів зібрання творів Івана Огієнка, якими вже багато років опікується професор Микола Тимошик.

Коли засідає наш Огієнківський комітет, ми опиняємося перед неймовірно великим вибором — вся Україна подає своїх кращих представників на здобуття цієї премії в різних номінаціях. Ще вчора, здавалося б, це було немислимо. І сьогоднішні лауреати свідчать про їхній високий творчий рівень. Починаючи від Миколи Буравського, якого я безмежно люблю за його самовіддану працю, який створив, відтворив, реставрував український спів, українські тексти, рідний мелос. Нині він воює не просто з глухотою, він воює з агресивною дисгармонією національного духовного життя.

Галина Дацюк, відома журналістка, письменниця, громадська діячка присвятила своє життя вивченню дисидентського руху, жіночого... Її зусиллями були реставровані вже забуті імена і діла, які підносяться на рівень високих національних чинників. Книжки "Янголи небесної чоти", "Хресна дорога", яка присвячена Софії Русовій, і всі її авторські радіопрограми з проблем культури — це все є употужненням імені й ідеології Івана Огієнка.

Закінчення на стор. 8, 9

НЕПАПЕРОВИЙ СТАТУС МОВИ

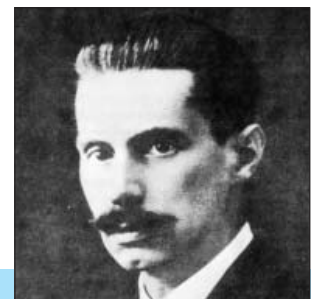
2

НАПАД НА "УКРАЇНСЬКУ ЕНЦИКЛОПЕДІЮ"

3

ІДЕАЛ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО

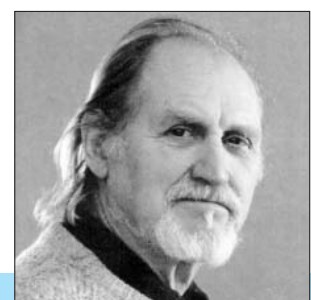
10-11

ДОЛІ УКРАЇНСЬКОГО СХОДУ

12

БОЖИЙ ДАР МИТЦЯ

15

Боротьба за непаперовий статус української мови триває

Тарас МАРУСИК

Наша мовна дійсність нині не менш суворая, як у попередні роки і періоди. Випробування терпачості українців на мовному фронті триває. Бо й справді, треба бути неймовірно терплячими, щоб п'ять років толерувати акт, ухвалений у стінах Верховної Ради України з усіма мислимими і немислимими конституційними порушеннями і процедурного характеру, і самого "тіла" Конституції України. Про це вже багато сказано, зокрема й на слуханнях у Конституційному Суді України в грудні 2016 року.

Ми живемо в умовах чинності Закону "Про засади державної мовної політики", яким звужено конституційну сферу застосування державної мови. Для прикладу візьмімо статтю 26 "Мова реклами і маркування товарів", відповідно до якої рекламні оголошення, повідомлення та інші форми аудіо- й візуальної рекламної продукції виконуються державною мовою або іншою мовою на вибір рекламодавця. А на підставі частини третьої статті 24 "Мова засобів масової інформації і видавництва" телерадіоорганізації вилучили зі своїх ліцензійних документів раніше взяті зобов'язання про 75 % української мови в ефірах.

Варто лише почати розмови про несправедливість і злочинність цього закону, не кажучи вже про якісь перші невеликі кроки, як нас постійно намагаються змусити виправдовуватися. А коли людина виправдовується, їй нав'язують комплекс провини, внаслідок чого мовна ситуація консервується. Про це знають психологи. Як дуже точно написала журналістка Лариса Волошин у газеті "День" про такі навмисні маніпуляції масовою свідомістю, "захистити українську мову одночасно означає зазіхати на права російськомовних... Той факт, що кожен штучно створений мовний скандал завжди закінчується закликом до українців покаятися і зізнатися в нетолерантному ставленні до російськомовних співгромадян, — це і є створення викривленої реальності".

17 листопада 2016 року з'явилася цілком обгрунтоване сподівання на скасування зазначеного закону, коли Конституційний Суд України почав у формі усного слухання розгляд справи за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про засади державної мовної політики". 13 і 14 грудня того ж року всі без винятку головні дійові особи слухань — і судья-доповідач, й експерти, і свідки ухвалення закону в парламенті — морально скасували цей закон.

Виняткової похвали заслуговує позиція судді-доповідача Ігоря Сліденка, який не лише всебічно дослідив величезний масив справ — від наукових висновків понад десятка наукових установ і провідних вишів України, висновків відомих експертів до журналістських матеріалів і свідчень численних учасників мовного спротиву 2011—2012 років, — але й не побоявся показати злочинну бездіяльність голови КСУ Юрія Бауліна, яка має свої означення в кримінальному кодексі. Після періоду усних пропозицій, які суддя-доповідач транслював Юрієві Бауліну, Ігор Сліденко по-

чав щотижня звертатися до голови суду письмово з проханням поставити в порядок денний готове і вже навіть перезріле питання. При цьому свої заяви він реєстрував у канцелярії. І чинив так 32 рази, 32 тижні поспіль.

Тому здавалося, що закрита частина пленарного засідання, до якої перейшли після 14 грудня минулого року судді КСУ, не затягнеться. Планка оптимізму щодо швидкого ухвалення позитивного рішення була доволі високою піднята. Але досить швидко оптимізм почав танути.

Засідання КСУ в закритому режимі розпочалися після Різдва, 13 січня 2017 року. Відтоді відбулося 11 засідань: три в січні (13-го, 19-го і 26-го), три в лютому (2-го, 7-го і 24-го), два в березні (23-го і 28-го) і три в квітні (4-го, 10-го і 24-го). Крім того, три оголошені засідання — 15 лютого, 15 березня і 20 квітня — не відбулися. Наступне засідання щодо неконституційності закону "Про засади державної мовної політики" відбудеться не раніше середини травня 2017 року.

Додаймо до цього, що термін перебування на посаді призначеного Президентом України Петром Порошенком голови КСУ Юрія Бауліна завершився 18 березня 2017 року. 15 березня він уже встиг відзвітувати за свою діяльність. Тепер же виконує обов'язки голови КСУ до обрання нового керівника і розраховує в червні цього року піти незаплямованим у відставку, тобто на пенсію.

З цього випливає **перший висновок**, і він не вельми оптимістичний. Стає дедалі очевиднішим, що голова цієї судової інстанції перебуває на вулиці Банковій і лише він знає, коли і чи буде ухвалене рішення про скасування закону Колесніченка-Ківалова. А тим часом у суддів — інші інтереси і клопоти: обрання нового голови та очікування нового закону "Про Конституційний Суд України". Недавня спроба депутатів встановити судді Конституційного Суду винагороду в розмірі 75 мінімальних заробітних плат (плюс щомісячні доплати за вислугу років, адміністративні посади та наукові ступені) передбачала підвищення їхніх зарплат до космічних розмірів у кількості тисяч гривень, але була зупинена внаслідок масового обурення в останній момент перед другим читанням законопроекту у квітні 2017 року.

Тим часом розгортається інша драма — взаємопобороювання тієї не надмірно великої кількості осіб, зацікавлених у скасуванні закону Колесніченка-Ківалова й ухваленні нового мовного закону. Відомо, що в парламенті зареєстровано три законопроекти (без урахування повністю спекулятивного законопроекту колишнього регіонала з "Опозиційного блоку" про державну підтримку, розвиток, популяризацію і захист російської мови та мов національних меншин). Про це мені довелось останніми місяцями неодноразово висловлюватися, тому як член робочої громадської групи з доопрацювання законопроекту "Про державну мову" № 5670 зупинюся лише на головному закладі наших опонентів — статті 17 "Державна мова в сфері освіти".

Зокрема, нас звинувачують, що ми допускаємо в навчально-виховний процес у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах, поряд з державною, мову

Тарас Марусик, Олександр Мельник, Юрій Гнаткевич, Георгій Лук'ячук

відповідної національної меншини. На їхню думку, не можна дозволити навчання тією мовою, а лише вивчення мови національної меншини. Я розумію цю позицію, тому що в Україні домінує одна мова, російська, яку називають то мовою національної меншини, то іноземною, то панівною на значній території України. Через це треба знайти механізм, щоб поставити заповідник надмірному домінуванню цієї мови і маніпуляціям довкола прав російськомовних.

Але подивімося, що каже законодавство. По-перше, Конституція України визначає: "Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до загальної рідної мови чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства" (стаття 53). По-друге, те саме прописано в законі "Про національну меншину в Україні" (стаття 6). По-третє, відома позиція Меджлісу кримськотатарського народу як корінного народу. Незважаючи на те, що Конституція містить три згадки про корінні народи, закону про корінні народи немає, а мовна стаття 10 Конституції не дозволяє виділяти окремо мови корінних народів. Якщо метою є "завалення" законопроекту "Про державну мову" ще до внесення його в сесійну залу, то тоді критика опонентів-популістів цілком слушна.

Щоб розв'язати цей "гордий вузол", треба додатково ухвалити закон про позитивну дискримінацію і подолання наслідків окупації та закон про корінні народи.

Із самого початку планувалося підготувати два законопроекти — "Про державну мову" та "Про права осіб, що належать до національних меншин" — і винести їх у сесійну залу "в парі". Однак величезний спротив з боку народних депутатів із профільного та інших парламентських комітетів дещо відкоригував ці плани. У квітні зареєстровано законопроект "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення розвитку та використання мов національних меншин в Україні". Ним передбачено, що в початковій школі, де мовою загальної середньої освіти поряд із державною є відповідна мова національної меншини, державна мова викладається в обсязі, достатньому для подальшого опанування нею навчальних предметів і курсів в основній та старшій школах. В основній школі обсяг викладання предметів і курсів державною мовою не може бути меншим за обсяг викладання відповідною мовою національної меншини, а в старшій школі —

має становити не менше 80 % від усіх предметів.

На тлі головних мовних питань останніх місяців — очікуваного рішення КСУ і зареєстрованих мовних законопроектів — 26 квітня 2017 року Кабінет Міністрів без зайвого шуму затвердив порядок проведення атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою. Як відомо, 1 травня 2017 року набрав чинності пункт 5 частини першої статті 25 "Документи для участі у конкурсі", яким передбачено посвідчення атестації щодо вільного володіння державною мовою.

Згадана постанова КМУ — це дуже недосконалий нормативно-правовий акт, який віддає справу такої ваги на розгляд атестаційних комісій на базі уповноважених ВНЗ. Фактично, це профанація. Формування, організація роботи та контроль за діяльністю атестаційної комісії має здійснювати ректор, причому виготовлення тестових зошитів та бланків відповідей не буде уніфіковано і кожен виш їх робитиме по-своєму. Але найцікавіше положення — в кінці. Вільне володіння державною мовою може бути підтвержене атестатом про загальну середню освіту (5 балів за попередньою шкалою оцінювання і 10 — за новою) і різними дипломами вишів. Особа, яка володіє одним із документів про відповідний рівень освіти, може звернутися до уповноваженого вищого навчального закладу із заявою про видачу посвідчення без проходження атестації (пункт 5б). При цьому видане посвідчення діятиме безстроково. Тож нові Авакови зможуть без зайвого напруження вписатися в реальність нового мовного будівництва й, очевидно, і далі порушувати Конституцію.

До речі, в громадському законопроекті № 5670 "Про державну мову" детально розписано це питання і передбачено Державний сертифікат та іспит на рівень володіння українською мовою, який є єдиним у державі документом, що підтверджує рівень володіння українською мовою, і видає його Центр української мови.

В контексті статті не могу не згадати ще один законопроект, який додає хаосу у сферу мовного регулювання, № 5313 "Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації". В його головних співавторів Миколю Княжицького та Вікторії Сюмар здебільшого правильна риторика, як це можна було спостерігати, наприклад, у висловлюваннях голови Комітету з питань культури й духовності 20 квітня 2017 року в пере-

дачі "Право на владу". Але законотворючі кроки його далеко не такі переконливі. Законопроект № 5313 передбачає, що "у виключних випадках, за письмовим погодженням з Секретарем Ради національної безпеки і оборони, до передбаченої... частки мовлення державною мовою зараховуються передачі... виконані будь-якими іншими мовами, і які за своїм змістом спрямовані на запобігання та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам у сфері забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки" (ч. 8). Відповідно до ч. 7, в передачі державною мовою допускається використання інших мов без дублювання або озвучення. А пункт д) визнає, фактично, що будь-які твори, виступи тощо кримськотатарською мовою зараховуються до квоти української (державної) мови. Цим самим співавтор законопроекту № 5313 М. Княжицький суперечить співавторові законопроекту № 5669 "Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні" М. Княжицькому (себто самому собі) щодо мови телебачення (ст. 32 законопроекту).

Тож **висновок другий**: невелика ймовірність ухвалення притомного мовного закону. Чи є воля в державі? Немає чому? Бо керівна верхівка не усвідомлює важливості цього питання.

Нові виклики вимагають консолідації зацікавлених громадських активістів та організацій, а також тих поодиноких державників, які перебувають у владі.

Подальший сценарій боротьби за непаперовий статус української мови має складатися з таких кроків:

1) закликати профільний Комітет за підсумками розгляду мовних законопроектів взяти за основу законопроект "Про державну мову" № 5670 і внести до нього все найкраще з інших законопроектів;

2) ухвалювати два законопроекти — "Про державну мову" і "Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення розвитку та використання мов національних меншин в Україні" — "в парі";

3) паралельно закликати Конституційний Суд України виконувати його роботу шляхом протестних акцій під його стінами і, можливо, на Банковій, але пікети чи інші форми протесту повинні бути масовими, інакше все піде "в пісок";

4) якщо ці кроки виявляться невідальними, то необхідно звернутися до Голови ВРУ Андрія Парубія з проханням підписати закон, проголосований 23 лютого 2014 року, "Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України "Про засади державної мовної політики";

5) після цього з таким самим проханням звернутися до Президента України Петра Порошенка;

6) паралельно активно протидіяти русифікації на кожному кроці;

7) і, нарешті, готуватися до нового законодавчого циклу і, можливо, починати з нуля.

В основі матеріалу виступ на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Утвердження української мови в сфері освіти та культури України" 27 квітня 2017 р.

Ласе середмістя. Кому в центрі столиці заважає «Енциклопедичне видавництво»?

28 березня 2017 р. у великій конференц-залі НАНУ презентували перший том “Великої української енциклопедії” (ВУЕ). Видання побачило світ за підтримки Держкомтелерадіо в рамках державної програми “Українська книга”. Це перша універсальна енциклопедія в умовах незалежної України. Проект реалізують за Указами Президента України “Про Велику українську енциклопедію” (№ 1 від 2 січня 2013 р.) та “Питання підготовки та видання Великої української енциклопедії” (№ 7 від 12 січня 2015 р.). На презентації першого тому на адресу видавництва пролунали привітання, подяки від представників найвищих органів влади, побажання не збавляти обертів — випускати наступні книги. Колектив видавництва прагне того самого. Не взявши великої паузи на перепочинок, редактори почали розроблювати концепцію портальної версії “Великої української енциклопедії”. Обсяг матеріалів, рубрикація, стиль — усе має слугувати інформативності, бути зручним за навігацією, естетичним і сучасним. Але робота обірвалася: видавництво виселяють.

Алла КИРИДОН, доктор історичних наук, професор, директор ДНУ “Енциклопедичне видавництво” (2015—2017)

Приміщення по вул. Богдана Хмельницького, 51-А, розташовується в історичному центрі столиці. Тиха, затишна (як для міста-мільйонника) вулиця, географічна близькість до станції метро “Університет”. Але справдешна значущість цієї будівлі в іншому — це пам’ятка історії кінця XIX—початку XX ст. Тут працювали свого часу Вищі жіночі курси. У 1957—1983 рр. розташовувалася Головна редакція “Української радянської енциклопедії”, яку очолював академік Микола Бажан. У цих кабінетах із високими вікнами творили Борис Патон і Віктор Глушков, Максим Рильський і Павло Тичина, Олександр Богомолець і Петро Тронько, та багато інших академіків і професорів, що заклали основи української енциклопедистики. У підвальному приміщенні будівлі зберігаються безцінні архіви, які ще треба ретельно вивчати й упорядковувати. Тут усе дихає історією... Та на все можна дивитися ще й по-іншому — як на ласий шматок.

Із 1989 до 2013 рр. у приміщенні по вул. Богдана Хмельницького, 51-А, розташовувалося Державне підприємство “Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана”. Наказом Державного комітету телебачення і радіомовлення України № 114 від 1 червня 2013 року на його базі створено Державну наукову установу “Енциклопедичне видавництво”. Новостворена установа успадкувала не тільки комунальні борги попередників, а й здобула критичну проблему: київська влада (а згадане приміщення перебуває в комунальній власності) не підписувала видавництву акт оренди. Відтак зацікавлені у відчуженні приміщення особи використали цю ситуацію для рейдерської атаки.

27 квітня 2017 р. о 12:15 у ДНУ “Енциклопедичне видавництво” прибула група людей. Без будь-якого попередження вони зламали ломунальну вхідні двері та потрапили до приміщення. Так само зламали двері бухгалтерії.

На запитання, хто вони й що роблять, представилися державними виконавцями та представника-

ми “Київжитлоспецексплуатації”. Спочатку нападники відмовлялися надати документи, однак згодом усе-таки показали рішення суду, згідно з яким виселенню підлягає ДП “Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана”.

Підстава для тлумачення подій того дня як рейдерської атаки така: відбулося порушення Закону України “Про виконавче провадження”.

27 квітня 2017 р. о 12 год. 15 хв. представники Відділу державної виконавчої служби Шевченківського районного управління юстиції у м. Києві Полісак Олександр Олександрович і Білінська Ілона Віталіївна разом із присутнім представником “Київжитлоспецексплуатації” Ковальчуком Валерієм Михайловичем — керівником групи виселення орендарів, робітниками “Київжитлоспецексплуатації” та поліцією на виконання судового наказу про виселення Боржника зламали вхідні двері “Енциклопедичного видавництва” та розпочали виконавчі дії щодо його виселення. Активну участь у захопленні приміщення брали представники громадської організації при КМДА Захарченко М. М., Чуріков Ю. І. (одночасно виступав як понятий) та колишній перший заступник директора ДНУ “Енциклопедичне видавництво” Воробйов В. І. Зазначені особи поводилися брутально, по-хамськи. Понятим був і головний редактор журналу “Радуга” Ю. В. Ковальський.

Представники Відділу державної виконавчої служби Шевченківського районного управління юстиції у м. Києві мали виконати судові рішення про виселення ДП “Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана”, а насправді виселили і вилучили майно іншої юридичної особи — ДНУ “Енциклопедичне видавництво”. Відповідно до частини третьої статті 66 Закону України “Про виконавче провадження” примусовому виселенню підлягають лише особи, зазначені у виконавчому документі. Зазначених представників державної виконавчої служби було поінформовано про те, що на площах, зазначених у судовому наказі, Боржник не перебуває та не здійснює господарську діяльність.

Презентація ВУЕ

Алла Киридон та Наталя Кушка (авторка численних статей ВУЕ з напрямку «Музичне мистецтво»)

Апеляція колективу ДНУ “Енциклопедичне видавництво” до Указів Президента та розпорядження Кабміну щодо створення ДНУ “Енциклопедичне видавництво” та проекту видання “Великої української енциклопедії” в рейдерів викликали лише іронію.

Хіба органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи не зобов’язані діяти тільки на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Основного Закону)?

Для з’ясування ситуації на місце події прибув юрист Державного комітету телерадіомовлення України (головний розпорядник). На його запитання, чому відбувається примусове виселення іншої установи, чітких пояснень надано не було. Згідно із Законом України “Про виконавче провадження”, виселенню підлягає установа, зазначена в рішенні суду. Тому виселення ДНУ “Енциклопедичне видавництво” — це, власне, рейдерське захоплення приміщення.

Зважаючи на наведені норми та беручи до уваги те, що державними

виконавцями, всупереч Закону України “Про виконавче провадження”, було виселено Державну наукову установу “Енциклопедичне видавництво”, яка не зазначена у виконавчому документі, вважаємо, що дії державних виконавців є такими, що не відповідають закону, і заявляємо про рейдерську атаку за адресою: вул. Б. Хмельницького, 51-А.

Крім того, в державних виконавців був відсутній опис майна Боржника, а інвентаризаційний опис майна, яке перебуває на балансі “Енциклопедичного видавництва”, вони відмовилися брати до уваги. Тож було проведено опис майна “Енциклопедичного видавництва”, що не є боржником і передано його на зберігання. Аналізуючи положення Закону України “Про виконавче провадження”, зокрема частин п’ятої та сьомої статті 66, можна дійти висновку, що опис майна, який проводиться державним виконавцем при примусовому виселенні, стосується безпосередньо і тільки майна самого Боржника. При цьому законом не передбачено можливості опису майна третіх осіб при примусовому виселенні і, відповідно, державні виконавці не мають таких повноважень.

Таким чином, зазначеними діями державних виконавців щодо опису майна “Енциклопедичного видавництва” були порушені речові права останньої, зокрема право володіння та користування, що призвело до призупинення господарської діяльності “Енциклопедичного видавництва”. Але найголовніше — ніхто не подумав про членів колективу, які фактично опинилися “на вулиці”. Журналісти запитували рейдерів: “А що буде з колективом?” У відповідь — байдужість, погрози та залякування.

Державна наукова установа “Енциклопедичне видавництво” як особа, права якої порушені в зв’язку з виконанням згаданого судового наказу, щоб забезпечити своєчасне виконання Указів Президен-

та України щодо підготовки “Великої української енциклопедії”, звернулася до Начальника відділу державної виконавчої служби Шевченківського районного управління юстиції у м. Києві Гоця Б. І. з проханням дати оцінку діям державних виконавців та у межах повноважень вжити заходів щодо поновлення порушених прав Державної наукової установи “Енциклопедичне видавництво”. Також подано відповідний позов до суду.

Сьогодні видавництво розвивається. Колектив ДНУ “Енциклопедичне видавництво” готовий реалізувати проект “Велика українська енциклопедія” й представити громадськості універсальну національну енциклопедію, гідну видань такого ґатунку. Біля видавництва згуртувався авторський колектив у кілька сотень авторів з усіх регіонів країни. Постійно долучаються нові. Удосконалюється “Словник” та “Методичні рекомендації з підготовки, редактування та оформлення статей до Великої української енциклопедії”. Готуються статті для друкованих томів ВУЕ. Але пріоритетом стає портальна її версія. Планів багато, а можливостей працювати — катма. Усі речі видавництва наразі нагромаджені в одній із колишніх його кімнат: папки з документацією, комп’ютери, книги, записники, особисті речі редакторів... Тож постає риторичне запитання: хто за цим стоїть і чи треба цим людям українська енциклопедистика?

Колектив видавництва певний: підготовка україноцентричного інтелектуального інформаційного продукту в умовах агресії Російської Федерації є справою державної ваги і потребує державницького підходу. Вважаємо, що забезпечення умов для підготовки “Великої української енциклопедії” ДНУ “Енциклопедичне видавництво” є тестом для влади — оприявленням її готовності дієво та ефективно розбудовувати національний інформаційний простір.

КОМЕНТАР

У ЗМІ поширюється інформація про силове захоплення приміщення Державної наукової установи “Енциклопедичне видавництво”. Насправді, 27. 04. 2017 року представники відділу Державної виконавчої служби Шевченківського районного управління юстиції у м. Києві в супроводі так званих “громадських активістів” без будь-якого попередження проникли в приміщення за адресою вул. Богдана Хмельницького, 51-А, та представили документи, відповідно до яких виселенню підлягає ДП “Всеукраїнське державне спеціалізоване видавництво “Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана”, якого насправді там немає.

За цією адресою перебуває Державна наукова установа “Енциклопедичне видавництво”, яку створено відповідно до Указу Президента України №1/2013 “Про Велику українську енциклопедію” та Указу Президента України

Державна наукова установа “Енциклопедичне видавництво” продовжує працювати над Великою українською енциклопедією

№7/2015 “Питання підготовки та видання Великої української енциклопедії”.

У результаті дій виконавчої служби Шевченківського району було вилучено матеріальні цінності та майно, яке належить ДНУ “Енциклопедичне видавництво”.

Оскільки відбулося порушення Закону України “Про виконавче провадження”, ДНУ “Енциклопедичне видавництво” вже звернулося з оскарженням дій державних виконавців до Державної виконавчої служби Шевченківського районного управління юстиції у м. Києві та до Головного територіального управління юстиції у м. Києві.

Не виключено, що йдеться про рейдерське захоплення приміщення, а тому готуються відповідні звернення до правоохоронних органів.

Станом на 28.04.2017 ДНУ “Енциклопедичне видавництво” продовжує свою діяльність, триває робота над проектом “Великої української енциклопедії” — першої універсальної енциклопедії незалежної України. Як відомо, вже побачили світ “Методичні рекомендації з підготовки, редактування та оформлення статей до Великої української енциклопедії”, “Наукові засади та теоретико-методологічні принципи створення сучасних енциклопедій”, “Словник ВУЕ”, який є базовою основою змістовного наповнення ВУЕ. 2016 року вийшов друком перший том Великої української енциклопедії, презентація якого відбулася 28 березня 2017 року.

Прес-служба Держкомтелерадіо

Ця книжка має бути в кожній школі

У Товаристві “Знання” України відбулася презентація книжки Івана Ющука “Словник української мови з VI століття” (К.: Київ. міжнар. ун-т, 2017. — 352 с.).

Надія КИР’ЯН

Автор свою працю присвятив пам’яті предків, які століттями творили й свято берегли рідну українську мову, передаючи її з покоління в покоління.

У вступному слові Іван Ющук подякував голові Товариства “Знання” Василеві Кушерцю і відповідальному секретареві Василеві Василяшку за те, що організували цю презентацію, а також усім, хто зацікавився його словником. Розповів, що до цього словника йшов дуже довго. Нині виповнюється 60 років, як закінчив слов’янське відділення Львівського університету (чеська мова і література), де набув спеціальності філолога-слависта й учителя української мови. Працював

у галузі мовознавства, переклав більше десятка книг із сербської, хорватської, словенської, верхньолужицької мов. Досліджує українсько-югославські літературні зв’язки, літературу південних слов’ян. Очоловав товариство “Україна—Сербія”. Тобто матеріали до словника збирав давно.

Нині Іван Ющук — знаний мовознавець, літературознавець, перекладач, громадський діяч, професор (з 1992). Автор 20 новаторських підручників з української мови для середніх та вищих шкіл, завідувач кафедри слов’янської філології і загального мовознавства Київського міжнародного університету, заслужений діяч науки і техніки України (з 1993), відмінник освіти Украї-

ни, член НСПУ, член Центрального правління та Головної ради ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, лауреат багатьох премій.

“Мене турбувало, що ми свою історію починаємо з X століття, — сказав Іван Пилипович. — І я подумав: слов’янські племена жили на території від Дніпра до Карпат. З історії відомо, що 558 року, тікаючи від нашествия обрив, частина слов’ян подалася на південь (сучасні серби, хорвати, словенці, македонці, болгарини), частина на захід (чехи, поляки, словаки, нижні лужичани і верхні лужичани). Розійшлися і понесли з собою тодішню мову, а також її діалекти. Якщо зіставити українські слова зі словами слов’янських народів, можна виявити, що досі збереглася значна кількість спільних слів.

Було питання: які слов’янські мови зіставляти.

Російську я не брав до уваги — вона не автентична. Польську також — у нас довгий час була одна держава, чимало запозичень із польської в українській і навпаки. Не брав і словацької, бо ми

сусіди, а болгарської й македонської, — бо вони зазнали значного впливу тюркських мов.

Узяв мови тих слов’ян, які не сусідають з Україною: верхньолужицьку, чеську, словенську і сербсько-хорватську. Зіставляв їх з українською і виявив багато спільних слів. Наприклад, слово *вечера* чеською — *večeře*, словенською — *večeřja*, сербською — *вечера*. Таких прикладів багато.

Серед цих мов українська найбільше зберегла давню граматику. В українській є перша особа множини наказового способу: робімо, кажімо, ходімо. І в усіх слов’янських мовах це є. Я пишу у дослідженні, що українська мова — не східнослов’янська, вона центральнослов’янська. Хто знає українську мову, той може порозумітися з будь-яким слов’янином.

Остаточна наша мова сформувалася на Запорізькій Січі, куди до 1775 року сходилися люди з усієї України. Тут перемишалися діалекти і викристалізувалася українська мова.

Юрій Шевельов, Павло Гриценко, археолог Леонід Залізник називають VI століття як початок окремої української мови, тому я почав складати словник з цього періоду. До цього мова також існувала, розвивалася, але ще не виділилася як мова окремої групи

племен. Працюючи, перегортав масу словників, тут усе автентичне, не вигадане.

Герой України, письменник Дмитро Павличко, автор післямови до словника, сказав: “Я вважаю, що це історичний документ, він не буде тепер належно оцінений, бо в нашому уряді, в державних установах немає інтелектуалів, які б розуміли, що українська мова старша за російську, про що говориться у цій книжці.

До цього видання повинна докласти рука президента, міністра культури, міністра освіти, наших мовників, щоб воно вийшло не мізерним накладом за рахунок автора, а за державною програмою. Ця книжка має бути в кожній школі”.

Василь Василяшко розповів цікаву історію, як потрапив у Дубровник (Хорватія) без підготовки і без словника чи розмовника. Спочатку розгубився, а потім почув знайомі слова — і швидко порозумілися.

Василь Кушерець зауважив, що саме з мови починається держава. Для того, щоб зрозуміти сутність нашої держави, цей словник дає один із напрямів дослідження.

Виступ науковця Дмитра Пилипука на презентації подаємо повністю.

Дмитро ПИЛИПЧУК

За браком писемних прадавніх і середньовічних джерел українці вимушені шукати доказів первинності і прадавності своєї мови поки що на **мегарівні**, через зіставлення міжмовних лексичних, фонетичних і граматичних паралелей. Одним зі способів шукати спільне в українській та інших слов’янських мовах є спроба укласти словник на зразок презентованого сьогодні **Словника української мови з VI століття**, автором якого є досвідчений мовознавець і перекладач, професор Київського міжнародного університету І. П. Ющук. Лексикон Ющука від т. зв. спільнослов’янської доби містить понад 13 тисяч слів спільнослов’янської лексики. **Словник такого типу в українській лексикографії з’являється вперше**. Мені здається, що Словник Івана Пилиповича — це дуже конструктивна спроба українців, шукаючи спільне у слов’янському світі, відшукати самих себе і свою **первинну** роль у слов’янській історії, на що вказував ще Михайло Красуський у праці “Давність української мови” (надрукована 1880; див.: <https://docs.google.com/document/d/1AKF70J7Bla4SU453mdZb5Ej86g7q5MLj0fMNpR-K8/edit>).

Можливо, колись українці матимуть ґрунтовні словники, в яких буде ретельно зафіксовано, де, коли, хто, в якому виданні й на якій сторінці вперше жив на письмі те чи те слово, фразеологізм чи фраза, як це фіксують, приміром, найкращі французькі словники. Втім, це — в майбутньому. Через нашу хибну орієнтацію на те, що німець “історію / Нашу нам розкаже”, та гіперактивність німецьких славистів ми ще, либонь, довго будемо мріяти про ідеальний український **ети-**

Шукаючи спільне, шукати себе...

мологікон, історичний словник української мови чи повний тлумачний словник української мови... Тим-то таку радість почуває сьогодні кожен із нас із нагоди цієї презентації.

Два типові запитання читачів з приводу Словника: 1) чи можна його придбати; 2) чи є електронна версія книжки. Відповідь. Придбати книжку неможливо, бо її наклад суперскромний — 50 примірників. Електронну версію можна знайти в Гуглі на авторському сайті “**Школа української мови Івана Ющука**” за адресою: <https://ushchuk.wordpress.com/2017/04/13/>.

Поділяючи з автором і читачами цю радість, дозволю собі в міру її **присолити**.

Мені видається, що, з огляду на відому присутність тут мовознавцям формально парадоксальну думку Костянтина Тищенка, що з усіх слов’янських мов найближчою до нашої мови є **найвіддаленіша** у просторі **верхньолужицька**, найважливішим сектором дослідження, яке здійснив і, мабуть, здійснюватиме й надалі Іван Пилипович, має бути спільність лексики **саме цих двох мов**. Чи вдалося автору Словника повністю охопити цей сектор? Я зіставив реєстр Словника Ющука — і вибірковий список верхньолужицьких слів, що їх Костянтин Тищенко наводить за “**Історико-etimологічним словником верхньо- і нижньолужицької мов**” Х. Шустера-Шевца ([Schuster-Sewc H. Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache]; видано у 1978—1989 pp.). Виявилось, що у списку Тищенка подано загалом 168 слів, 23 з яких (а це майже 14 %) зовсім нема в реєстрі Ющуківського Словника.

Як видно із додатку до презентованого зараз тут Словника, в ньому зафіксовано 7,5 тис. верхньолужицьких “спільних [з українською мовою] незапозичених слів”. Порівняно з іншими мовами, що порівнюються у Словнику, це **найнижчий** показник (зі словенської мови тут подано 9,3 тис. слів, сербської (хорватської) — 10,2 тис., чеської — 10,8 тис.). Якщо додати до названої цифри щодо верхньолужицької мови хоч би оті 14 %, то це ще принаймні 1050 слів; але кількість “не помічених” укладачем слів залежить від повноти використовуваних лексикографічних джерел; і цілком може виявитися, що число верхньолужицьких слів у нині презентованому Словнику може зрости не на одну тисячу, а на **багато тисяч** слів. У Словнику вказано, що автор використав два, загалом невеликі, словники верхньолужицької мови: Філіпа Якубаша (1954) і Костянтина Трофимовича та співавторів (1974). [1] Jakubaš, Filip: Hornjoserbsko-pěmski słownik, Obersorbisch-deutsches Wörterbuch, Budyšin/Bautzen Domowina 1954, 544 s.; 2) Hornjoserbsko-ruski słownik: 36000 slowow = Verkhne-luzhitzko-russkii slovar’: 36000 slowow / Siegfried Michalk; K K Trofimovich; Pawol Volkel. — Budyšin: Domowina; Moskwa: Russkii iazyk, 1974. 564 s.] Але мені видається, що п’яти-томове (!) видання “Історико-etimологічного словника верхньо- і нижньолужицької мов” Х. Шустера-Шевца (вийшло в 1990-х) треба опрацювати **доконечно**. Чому я на цьому наполягаю? Тому що, на думку найавторитетнішого нашого поліглоту К. М. Тищенка, між усіх слов’янських мов історична спільність україн-

ської та верхньолужицької мов є найпомітнішою, і це стосується передусім спорідненості лексичного складу.

У наступних виданнях варто врахувати, що у пробному випуску Словника Івана Пилиповича алфавітний порядок статей не скрізь дотримано. Наприклад, у трійці статей **величавий, величина, величати** 3-й елемент має бути 2-м. Трійку статей **вербний, вербовий, верблюдо** треба розмістити у зворотному порядку. А в трійці **верло, вериги, вернути** стаття вериги має бути **першою**.

Звернімо увагу на ті лексичні паралелі, які є в українській і верхньолужицькій мовах, при цьому вони зафіксовані в “Історико-etimологічному словнику верхньолужицької мови” Шустера-Шевца, але **не відображені у словнику** І. П. Ющука. Називаю за алфавітом: **вірно** [вл верно], вони, **всілако** (вл wšelako [вшеляко]), **гвалт, добре, занеханий** (хоч є занехати), **занурити, засмага, іноземний, корогва, наймудріший, наклад, приклад, наразі, нікого, поховання, почувати, рівночасний, стріха** та інші. У презентованому словнику нема слова **питати**, а є лише **питатися**; нема слова **покуття**, але є **покута**; нема слова **сніданок**, але є **снідання**.

Крім того, у **деяких** статтях поряд з іншими слов’янськими відповідниками до українського слова автор не подав суголосних верхньолужицьких лексем, що зафіксовані Шустером-Шевцем. Це стосується, зокрема, статей **меншина** (де подано лише сербський відповідник), **писк, поверх, свайба, чухати, шукати**, які наведено у словнику Х. Шустера-Шевца. Як відповідник до українського **вуйко** І. П. Ющук подає

верхньолужицьке **wujk**, тоді як у цитованому Тищенком словнику Шустера-Шевца фігурує і **wuj**.

Слово **засіда** І. П. Ющук подає у двох значеннях: а) “**засідка**” (тут верхньолужицького відповідника не наведено) і “**принцип**” (верхньолужицьку лексему подано). Хоч, ймовірно, мало б бути навпаки: адже в історії мови спершу, як правило, з’являється слово у конкретному значенні, а згодом — в абстрактному. У словнику Шустера-Шевца наведено слово **сніва** (тобто “**хор**”), зафіксоване у Словнику Кримського і відсутне у презентованому нам Словнику.

Утім, **окремі зауваження деяких мовознавців, зокрема і мої, не можуть переключити загального значення цієї наукової праці**. І тут принагідно порушу ще одне важливе питання. Наукові й методичні праці Івана Пилиповича допомогли стати докторами наук дуже багатьом філологам; сам же він і досі має скромний ступінь кандидата наук. Атестаційна бюрократія не вперше не визнає масштабу науковця. Цілком очевидно, що вага наукового доробку Івана Ющука (включно з презентованим тут Словником) дозволяє порушити перед МОНУ назіріле й перезріле питання про присудження професорові Ющук наукового ступеня доктора філологічних наук за сумою відповідних публікацій, то більше, що, за даними на липень 2016 р., Міністерство освіти і науки пропонує дозволити присудження наукового ступеня без обов’язкової дисертації на підставі опублікованих автором наукових праць.

На мою думку, у світі сучасної славистики праця І. П. Ющука “Словник української мови з VI століття” — це важливе й незаперечне наукове відкриття. І треба видрукувати її **достойним** накладом. **Де ви, спонсори?**

Михайло ЦИМБАЛЮК,
член Національної спілки письменників України, м. Хмельницький

Коріння й гілля роду Митрофана Трублаєвича Один із засновників подільської «Просвіти» — виходець зі священницького роду

Митрофан Антонович Трублаєвич — один із засновників “Просвіти” на Поділлі. А ще він один із засновників подільської кооперації, музейної справи. Крім того, в матеріалах краєзнавчих конференцій ім’я Митрофана Антоновича час від часу постає також серед новаторів у застосуванні юридичних практик.

Громадсько-культурний і державницький діяч Поділля Віктор Приходько (1886—1982), перебуваючи в еміграції, опублікував спогади “Під сонцем Поділля”. Губернський комісар і голова губернського земства у Кам’янці-Подільському в добу Визвольних змагань 1917—1920 років, він був і міністром юстиції за Директорії, і заступником міністра фінансів у екзильному уряді УНР (1922—1923 роки). У спогадах, що побачили світ 1931 року, правник за фахом згадує про становлення в Кам’янці 1905 року “Просвіти” й про діячів, які до того долучилися.

Серед героїв його спогадів Митрофан Трублаєвич, який був соратником Костя Солухи, засновника товариства “Просвіта”. Про цього достойника Віктор Приходько пише так:

“Із старших людей, бувших “українофілів”, що увійшли в ново-засновану “Просвіту” і брали в ній активну участь, треба згадати ще Митрофана Антоновича Трублаєвича — родом подольнина, із духовної сім’ї, також уже старшого літати, коли почала працювати “Просвіта”. В сей час він скінчив правничий факультет Київського університету і, мабуть, як і інші його сучасники-студенти, був під впливом проф. Антоновича та української громади. Але пізніша його діяльність, служба, оточення й т.п. також, очевидно, зробили те, що він не виявляв себе активно як українець. <...> Трублаєвич не був звичайною сірою людиною. Добрий правник, людина широко освічена й прогресивна, гарний і земець. Але його “неблагоннадійність” постійно ставала на перешкоді його кар’єри. У Подільській “Просвіті” він був членом управи, так би мовити, юрисконсульт Товариства: складав статуту, умови, а найбільше — всякі пояснення до адміністрації”.

Випало досліджувати клірові відомості й метричні книги храмів Летичівського повіту, і з-поміж іншого династії Трублаєвичів привернула до себе увагу. В один час у різних храмах Летичівського та Літинського повітів служили Григорій Іванович і троє Григоровичів — Іван, Антон і Василь Трублаєвичі. Сам Григорій Іванович був також сином священника і наро-

дився у селі Марківці 1773 року.

Як відомо, це село у 30-х роках ХХ століття дало світові Володимира Сабодана — Митрополита Київського і всієї України. Метричні книги місцевої церкви Архістратига Михаїла, як і інші церковні книги й документацію, добросовісно заповнював Іван Трублаєвич. Наприклад, 1797 року він охрестив одинадцять немовлят.

До свого високоліття — 79 років — правив служби як діючий священник Григорій Іванович Трублаєвич у селі Щедрова (тепер воно у межах міста Летичів). Так само пастирським довголіттям відзначився Іоанн Трублаєвич, який прослужив на одному місці півстоліття — з 1822 до 1873 року — у церкві Св. Іоанна Богослова в селі Скаржинці неподалік Хмельника Літинського повіту. На жаль, рання смерть у 42 роки обірвала священницький чин Василя Григоровича Трублаєвича у Моломолінцях Меджибізької волості.

Іхній середульший брат Антон певний час служив у Летичівському духовному управлінні, а потім у храмі села Редчинці — було таке у сусідстві з теперішніми Западинцями, що в Летичівському районі. У 1836 і в 1838 роках наказами по Подільській духовній консисторії Антонові Трублаєвичу оголошувалося архіпастирське визнання за старанне виконання прописаних посадою обов’язків. 1843 року він нагороджений фіолетовою скуфією.

Митрофан знайшовся у них із матушкою Олександрою Федорівною 1849 року сьомою дитиною. На той час у сім’ї редчинського ієрея було четверо доньок від шести до вісімнадцяти років, 14-літній Петро й 4-літній Павло. Старший із синів навчався у Подільській духовній семінарії в Кам’янці, а Петро, досягши потрібного віку, був зарахований у Приворотське училище, звідки доростаючи вела до семінарії. Зрештою, що закономірність підтверджують, наприклад, клірові відомості Копитинської церкви Летичівського повіту за 1910 рік, заповне-

Приміщення міської думи в Кам’янці-Подільському, у якому на початку ХХ століття працював Митрофан Трублаєвич

ні його рукою. Про себе середульший із синів Антона Трублаєвича повідомляє, що закінчив Подільську духовну семінарію 1857 року, після чого отримав парафію в селі Кудринці, був благочинним у різних духовних округах, і 1899 року був звільнений за станом здоров’я, однак через десять років заслуженого відпочинку подав прохання і отримав посаду священника у Копитинцях.

Молодшому із синів Антона Трублаєвича, Митрофанові, випало урізноманітнити родинний уклад, і замість влиття у династію священників він вступив не в духовну семінарію, а в світський університет у Києві.

Ще один Митрофан Трублаєвич народився 1838 року в селі Моломолінці. Це син Василя Трублаєвича, котрий служив у церкві Різдва Пресвятої Богородиці. На жаль, відомостей про нього ніяких поки не знайдено. Наприклад, 1853 року вдова померлого Василя Григоровича Трублаєвича 37-літня вдова-попада Фекла залишалася у власній хаті з дітьми: Надією (17 літ), Платоном (12 літ), Марією (5 років). Де їхні найстарша Олена (мало б бути 19 років) та Митрофан (мало б бути на той час 15-16 років) — невідомо.

На десять років молодший від

свого двоюрідного брата-тезки, Митрофан Антонович на початку ХХ століття прислужився становленню “Просвіти” так, що його внесок знайшов відображення у наведених спогадах міністра УНР.

1895 року він, як зазначається в архівах та дослідженнях краєзнавців, був губернським секретарем (одинадцятий клас у табелі про ранги), служив у Кам’янецькій міській управі Подільської губернії. Йому доручалося навіть заступати місце міського голови.

Як повідомив “Книжный вестник” у березні 1901 року, 17 січня того року потомственному почесному громадянину Іванові Олексійовичу Четверикову було дозволено видавати в Кам’янці-Подільському шоденну газету “Подольнин” — з дозволу попередньої цензури, за редакторством титулярного радника Митрофана Антоновича Трублаєвича. Щоправда, видавець далі реєстрації газети не пішов, а то, судячи з програми її видання, “Просвіта” за участю Митрофана Трублаєвича-журналіста мала б у цьому місті та в регіоні потужну трибуну.

У тому сумніватися не доводиться, знаючи, що Митрофан Трублаєвич іще 1897 року, як відомий громадський діяч, створив одне з перших у Подільському краї товариство споживачів, зас-

новане на офіційному статуті. Він багато років успішно керував його роботою, а в 1909 та в 1911 роках організував перший та другий земські з’їзди представників споживчих товариств губернії. Зрештою, діяльний просвітянин Митрофан Трублаєвич брав участь у заснуванні і розбудові Кам’янець-Подільського древньосховища старожитностей (історичного музею) в 1890 році.

Його праправнук Андрій із Києва на форумі сайту “ВГД” повідомляє, що у котромусь із архівів знайшов автобіографію Митрофана Антоновича, власноруч написану дрібним почерком на восьми сторінках. З прочитаного там Трублаєвич-сучасник зробив висновок, що його прадід — лікар Сергій Митрофанович Трублаєвич — син подільського просвітянина й активіста споживчо-кооперативного руху. І на той час, коли Митрофан Антонович докладався до становлення “Просвіти” на Поділлі, Сергій Трублаєвич перебував у Лівонській губернії, а вже 1906 року служив лікарем Летичівської повітової земської лікарні. У роки революцій йому, колезькому радникові Сергію Трублаєвичу, випало стати старшим лікарем Кубанської Законодавчої Ради. Він був мобілізований у Добровольчу армію і брав участь у 1-му Кубанському (“Льодовому”) поході. У Збройних силах півдня Росії — гарнізонний лікар Харкова, а 1919 року — корпусний лікар 1-го армійського корпусу.

При тому, що носив погони білоармійця, Сергій Трублаєвич не цурався українського. Вже онук Митрофана Трублаєвича, народжений 1902 року Микола Сергійович, 1935 року був заарештований як член Української організації й на три роки висланий “за контрреволюційну діяльність” у Соврєдник Північно-Єнісейського району Красноярського краю. 1937 року, перебуваючи в Красноярській тюрмі, отримав новий термін — трійка УНКВС краю у так званій справі Уткіна засудила його в числі двадцяти в’язнів ще на десять років. Але провини нащадок духовників із Поділля не визнав, і 1956 року був реабілітований крайовим судом.

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА,
співзасновниця, директор Велеснівського етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка, відмінник освіти України, член НСКУ, НСЖУ, НШТ у Львові, с. Велеснів Монастирського району, Тернопілля

Тарас Шевченко в житті Володимира Гнатюка

ного секретаря Наукового товариства імені Шевченка у Львові та редактора видавництва цього Товариства, належать статті про Кобзаря: “Заборона Шевченкових вечорниць в Косові” (1901 р.), “Проект бібліотеки в родинному селі Т. Шевченка” (1902 р.), “Автограф Шевченкової поезії “На забудь”/ Штернбергові / (1902 р.), “В справі пам’ятника Т. Шевченка в Києві” (1905 р.).

Публікація “Пам’яті Шевченка” (1902 р.) — це замітка Володимира Гнатюка про поезію В. Іванова “Пам’яті Т. Г. Шевченка” і статтю М. Сумцова “Стихотворение Т. Шевченка “Сонце заходить” в бытовой и литературной обстановке”.

Також він автор рецензій на видання творів Тараса Шевченка: “Повісті” (Т. 2, К., 1901 р.), “Поезії” (Львів 1902 р.). Володимир Гнатюк написав рецензії “Нові переклади Шевченкових поезій” (на російську й чеську мови) та

на бібліографічний покажчик М. Комарова “Т. Шевченко в литературе и искусстве. Библиографический указатель материалов для изучения жизни и произведений Т. Шевченко”.

Всі свої статті та рецензії, присвячені Кобзареві та виданням його творів, Володимир Гнатюк опублікував у журналі “Літературно-науковий вісник” за 1901—1905 роки, який редагував разом з Іваном Франком до 1906 року.

Володимир Гнатюк співпрацював із багатьма слов’янськими вченими та письменниками, які популяризували серед своїх народів твори великого Кобзаря, перекладаючи їх рідними мовами.

1 серпня 1907 року вчений одержує листа від Йосипа Абрама, в якому просить прорецензувати переклади з “Кобзаря” Тараса Шевченка. Володимир Гнатюк дуже щиро відгукнувся на просьбу свого друга і пише рецензію “Сло-

вінський переклад Шевченкових поезій”, опублікувавши її у “Літературно-науковому віснику” (Т. XXXIV, кн. V, с. 398—399 с.).

27 лютого 1914 року Володимир Гнатюк надіслав зі Львова поштово листівку до Софії, в якій повідомляє своєму болгарському другу, історик, філолог та етнографу Івану Шишманову (зять Михайла Драгоманова, швагер Лесі Українки — Р. Ч.) про обрання його дійсним членом Філологічної секції Наукового товариства імені Шевченка. А в березні вчений отримує з Болгарії листа, в якому Іван Шишманов дякує за обрання його членом Товариства імені Шевченка та повідомляє про відзначення в Софії 100-річчя від народження поета і художника.

Чеський письменник і перекладач Рудольф Гулька 11 березня 1922 року звернувся до Володимира Гнатюка листом-замовленням, щоб він прислав книги бага-

тьох українських письменників, зокрема й усі томи “Творів” Тараса Шевченка, які видала друкарня Наукового товариства імені Шевченка. Наш велеснівець із великою приємністю та радістю висилає замовлені книги своєму чеському другу.

Фотокопії цих листів, листівок і рецензій експонуються у четвертій кімнаті музею академіка.

Переконалим свідченням великої любові та глибокої шани до імені Тараса Шевченка Володимира Гнатюка є те, що в його архіві любовно зберігалися автограф поети “Єретик”, яку поет присвятив Павлові Шафаріку, видатному чеському та словацькому вченому, та рідкісні фотографії Тараса Шевченка, одна з яких обкреслена червоним олівцем рукою вченого. Оригінальні фотографії Тараса Шевченка та фотокопії рукопису його поеми “Єретик” постійно експонуються в оселі нашого земляка, що в його родинному селі Велеснів.

“В СРСР сексотство було так само поширеним явищем, як радянське учительство, радянські журналісти тощо”.

Сергій БЛОКІНЬ

Перебувши перестройку, уже за умов незалежної Росії, яскравий дисидент Єфим Еткінд, не маючи змоги піднятися до системного аналізу явища за джерелами, оголосив, що “ГБ внедряла по сексоту в кожен комунальну квартиру, студентську групу, адміністративну ячейку, соціальну клітку, — а вель таких одиниць мільйони”. Грунтуючись, правдоподібно, на окремих емпіричних фактах, його узагальнення лишалося звичайною совєцькою “припискою” і віддзеркалювало, умовно кажучи, чийсь параноїдальний настрій. Вони могли бути голубою мрією чекістів, але важко припустити, щоб із цієї фази відомчих мрій перейшли у справдешню реальність.

Фронтальний перегляд архівно-слідчих справ, відтак розсекречення цілих шарів документальної масиви показує, що в СРСР сексотство було так само поширеним явищем, як радянське учительство, радянські журналісти тощо. Розсекречені справи кол. НКВД-КГБ містять відомості про конкретних осіб. У серпні 1956 року в колгоспі ім. Дімитрова Решетилівського району сторожував Іван Антонович Доля (нар. 1888, Решетилівка). У 1944—46 роках він сидів у Кустоловській с/г ИТК Полтавської обл., де відбував свій перший вирок майбутній Св. Патріарх Володимир Романюк. Оперуповноважений (“кум”) доручив Долі доносити йому на Патріаршого посправника Євгена Борисовича Матвеева. У цій справі Доля виступав на суді як свідок, і 1956 року розповів чекістам молодшої генерації: “Помню, що нас, свідетелей-заключених було семь человек, все эти заключенные были тоже осведомителями”. Особові справи більшовицьких сексотів зберігалися за їхнім місцем проживання, а коли вони кудись переїздили, справи пересілилися слідом за ними. Особова справа лінійного агента ОДТО ГПУ ст. Коростень “Юза” Федора Степановича Рока-Раковського (нар. у грудні 1894) як на кол. співробітника органів ВЧК зберігалась в архіві відділу “А” МГБ УРСР.

Вербування людини часто перепліталось із її арештом. Бойового офіцера, капітана Константина Константиновича Нечаєва (нар. 1893) арештували 1927 року. [...] руководствуясь оперативными соображениями и учитывая, что Нечаев Константин имеет обширные круги знакомства среди бывших людей (!) и белого офицерства, настроенного враждебно против Советской власти, он КООГПУ был завербован и

Сексоти — елемент механізму державного управління

Від автора. У пропонованому циклі статей подаю в оригіналі не лише цитати з російського діловодства, а й імена людей, що формувались у іншому, не українському, етнокультурному середовищі. Люди повинні довідатися, де вони жили.

из-под стражи освобожден”. Виглядає, ніби заарештували його “без задньої думки”. Але коли його узяли знову 28 грудня 1929 року, у постанові було зазначено: “За весь период связи с КООГПУ Нечаев всячески уклонялся от выполнения даваемых ему поручений, в то же время проводил к/р работу”. Постановою Окремої наради при Колегії ГПУ УСРР від 22 лютого 1930 року йому було визначено три роки концтабору.

Інколи, щоб бажану людину завербувати, її попередньо заарештували. Чекіст стилізував те, що говорив йому на допиті 10 травня 1938 року помічник начальника відділу державної зйомки та картографії НКВД УРСР Олександр Якович Балаба (нар. у серпні 1904), у такій спосіб: “Да, через несколько дней после моего освобождения из-под ареста в Сватовском райотделении ГПУ в 1922 году я был вызван [...] в служебный кабинет [райуполномоченного ГПУ] Петренко, где я был завербован для секретной работы в качестве осведомителя”. І двома днями раніше, себто 8 травня 1938 року датується те, що говорила на допиті сестра Балабіна Варвара Яківна: “Брат, когда я несколько позже с ним встретилась, рассказал мне, что его арест явился предложением к вербовке его для работы в качестве секретного осведомителя”.

Якщо “контора” арештувала “слоями” своїх власних співробітників, і багатьох із них потім винищувала, природно, що архівно-слідчі справи зберігають настрої її недовіри й до секретних співробітників, так само, як і недовіри “сексотів” до них, інакше кажучи, до влади. Наприклад, проти Нового року, 31 грудня 1939 року заступник начальника I відділку III відділу N підписав довідку щодо справи-формуляру на археолога Сергія Петровича Вельміна: “Вельмин С.П., продолжительное время являясь секретным сотрудником Киевского оперсектора ОГПУ, зная о пребывании эмиссаров организации на Украине, не сообщал об этом органы ОГПУ, а умышленно дезинформировал наши органы. В 1933 г., будучи вторично завербован, на агентурной работе себя не проявил и заподозрен в неискренности, а поэтому в 1936 году из состава сети исключен как заведомый двойник. Вельмин С. П. представляет из себя хитрого и проницательного человека, умеющего создать о себе выгодное впечатление. [...] Вельмин С. П. имеет близкие связи с к.-р. элементом, работающим в УЖДС”.

У серпні 1928 року співробітник Київського окружного відділу ГПУ Рахміль (Еміль) Моїсейович Правдін (1899, м. Ржищів Київ. губ. — 1938) завербував сина пастора київської євангеліко-лютеранської громади Вальтера Кенігсфельда (нар. 1899, Київ). Мабуть, чекісти заходилися при

цьому розробляти німецьке консульство. Консулом був тоді Вернер Стефані (1882 — не раніше 1943). На Новий 1922 чи 1923 рік до нього прийшло бл. 70 гостей. Очевидно, у Кенігсфельда проблеми з Чекою почалися з арешту, проведеного внаслідок того, що Вальтер там побував. Завдання, які Кенігсфельдові давали, він виконував кепсько, запевняючи чекістів, що “совершенно не способен к той роли, которую мне пришлось бы выполнять”. Все-таки 1937 року з нього вимучили якісь відомості про університетського викладача німецької мови Фромгольда Майєра (1879—1937), невдовзі розстріляного. Коли Вальтера Кенігсфельда покликали ще раз у жовтні 1930 року, співробітничати з чекістами він і зовсім відмовився.

Інколи вибуття із сексотів не коментувалось. У постанові помічника прокурора у слідчих справах УСРР Диковського від 3 лютого 1936 зазначено, що справа музейниці Аделаїди Артюхової не можна передати до суду з оперативних міркувань — “свид[етель] Гайдено в прошлом секретный сотрудник”. Тому, керуючись постановою ЦИК та СНК СРСР від 10 липня 1934 року, її справу треба було направити на розгляд Окремої наради при НКВД СРСР.

Накопичення ворожих настроїв між носіями влади і тими самими сексотами, на яких вона спиралась, не могло не призвести зрештою до створення конфліктних настроїв і ситуацій. Якщо в’язні набували знання про систему (“Концлагерь — это оголенный большевизм под микроскопом”), глибоко розчаровувалась у ній і ця сама соціальна група. Навпаки, засадничо аморальних людей якісь матеріальні блага мали влаштовувати. Але так чи інакше, формувалось ще одне джерело деградації комуністичного суспільства.

Хтось ішов у сексоти, сподіваючись, що його самого ця чаша мине. Справді, 11 вересня 1937 року було ув’язнено вихованця Павловського юнкерського училища Александра Александровича Корнілова (нар. 1896, СПб.), але як дефект слідства відзначалося, що до жовтня 1938 року “Корнилов не был допрошен как секретный сотрудник органов НКВД”.

Насамперед чекісти вербували осіб із найгіршими об’єктивними — дворян, дітей репресованих, ченців, священників. Саме до таких людей чекісти мали підвищений інтерес, вважаючи, певно, що саме такі особи найлегше викликали в людей довіру.

Агентом ГПУ був благодійний Сквирського району о. Олександр Караванський. 11 березня 1937 року заступник начальника Управління КГБ при РМ УСРР по Київській обл. підполковник Клименко писав своєму колезі з Ярославля: “Согласно сообще-

нию УАО УКГБ при СМ УССР по Киевской области установлено, что Караванский в прошлом состоял в агентурной сети и имел кличку “Карпов”. 19.IX—1951 года при N 7 / I—11660 личное дело на Караванского Александра Федотовича, 1895 года рождения, уроженца м. Сквир (Киева) было направлено в Отдел “А” УМГБ Ярославской области, по его новому месту жительства”.

У протоколі допиту ієромонаха Гамаліла (Русальова, нар. 1877) зазначено: “Приехал я в Киев искать Алексея Шишкина, священника-профессора, что мне было поручено еще в октябре м-це 1929 г. п/п ОГПУ г. Ростова н / Д, в котором я работал секретным сотрудником”. У квітні 1944 року підполковник прикордонних військ НКВД “привлек к секретному сотрудничеству” священника о. Федора Гайдена, що мешкав тоді в с. Василеві Заставинського р-ну Чернівецької обл.

Особливо зацікавлені були чекісти в добре поінформованих людях. 14 грудня 1937 року було ув’язнено вчителя київської 98 школи, згодом письменника Григорія Прокоповича Григор’єва (1898—1971). 19—28 грудня він працював над текстом зізнань: “Я состоял агентом в Украинском Управлении РК [рабоче-крестьянской] милиции (работал по сбору материалов о вредителях на Киевской кинофабрике. [...]) Своей первоочередной задачей я ставлю беспощадное разоблачение всех моих недавних друзей и сообщников. Не сомневаюсь, что смогу обратить внимание НКВД еще на целый ряд врагов народа, находящихся пока что на свободе. Я имею достаточно данных для того, чтобы сделать это с успехом”. Дата 19—28 грудня свідчить про те, що викривальний запал виявився у шкільного вчителя не миттєвою хвилею, а правдоподібно, був наслідком більш як тижневих зусиль фахівців своєї справи.

Ще більший інтерес викликали у них менш чи більш визначні особи. Про діяча КПЗУ, редактора газети “Наша земля” Адріана Гошовського (нар. 13 червня 1898, с. Високо-Вежені Туркськового п.) начальника 3 відділу УГБ УНКВД ПО Новосибірської обл. старший лейтенант ГБ Іванов 12 грудня 1940 року писав: “Гошовский является нашим агентом с декабря 1932 года. В 1936-37 г.г. прорабатывал поляков-шпионов Петровских и др., которые впоследствии были репрессированы. В 1939 году как агент расконспирировался перед своими знакомыми по месту работы, Кузбассуголь. В связи с этим Гошовскому было предложено перейти на работу в другое учреждение. В настоящее время Гошовский прорабатывает ряд лиц, занимающихся антисоветской деятельностью и подозрительных по шпионажу, материалы дает ценные”. Зайве говорити, що “цінність” з чекістської точки зору сексотських матеріалів в історичній ретроспективі може бути така сама, більша або менша, або ніяка.

Відомості на цю тему містять-

ся не лише у діловодстві НКВД, а й у мемуарах. Перебуваючи на еміграції, удова драматурга Миколи Куліша Антоніна розповідала: прозаїк Іван Дніпровський, написавши п’яний, зізнався Кулішеві, що “приставлений до нього як сексот, але клявся, що ніколи в світі не продасть свого ше з дитинства найкращого друга”.

Функції сексотів були очевидні. Один із них, васильківський вчитель (1931—1933) Андрій Степанович Зіневич (нар. 1891, с. Кошелівка Пулинського р-ну Київської обл.) був допитаний як свідок 15 травня 1935 року і живописав свою діяльність як звичайну рутину: “В 1930 г. в августе месяце Полонское Р / о ГПУ мне предложило стать секретным сотрудником ГПУ. [...] Все задания, которые давали мне органы ГПУ, я выполнял, по силе возможности. Посещал указанные явки. Писал характеристики на б. петлюровцев и б / белых”. Те саме знаходимо в справі відповідального секретаря українського відділу ОЗЕТ Ісаака Абрамовича Гутермана (нар. 1896, м. Могильниця, Польща), арештованого 22 серпня 1938 року. У протоколі його допиту від 25 січня 1939 року читаємо: “Не помню точно месяца в 1928 году, будучи я (sic) секретным сотрудником ГПУ под псевдонимом “Барбюс”, я был вызван на конфиденциальную (sic) квартиру Начальником особого отдела Шумовым, где в то время находился в присутствии [начальника Полтавского окротдела ГПУ] Бржезовский, который ставил мне вопросы о задачах моей работы по борьбе с троцкистами”.

Роль сексотів у системі визначалась серією підзаконних актів, один з яких викликав появу “совсекретной” довідки, яку 21 червня 1940 року затвердив начальник слідчої частини капітан ГБ Ламекін: “Проходящие по следственному делу № 93421 Залкинд Марк Ильич и Лозовик Анатолий Григорьевич, согласно справки 1-го Спецотдела НКВД УССР, являются агентами 2 Отдела НКВД УССР, поэтому допрошены быть не могут”.

Селянин с. Пінчуги Васильківського пов. Влас Кіндратович Линник (нар. 10 лютого 1889) закінчив Глухівський учительський інститут і Миколаївське військово-училище за першим розрядом. Був офіцером царської армії. 3 квітня 1909 співробітничав з жандармським управлінням під псевдо “Неизвестный”. З 1917-го член партії українських есерів. Член Ради Всеукраїнської ради військових депутатів. 8 серпня 1917 року мандатна комісія затвердила його членом Української Центральної ради. “Из материалов этого дела видно, что Линник Влас Кондратьевич с 1925 по 1931 год негласно сотрудничал с органами ГПУ под фамилией “Кондратенко”. Постановою трійки при КОУ НКВД від 5 квітня 1938 року 26 селян Київської області були розстріляні. В ухвалі Київського обласного суду 23 квітня 1958 року було зазначено: “Основанием к осуждению всех арестованных по данному делу лиц

послужили їх личные показания о том, что они были участниками антисоветской организации, созданной Линником Власом Кондратьевичем. Линник Влас Кондратьевич по делу допрошен не был”.

Ті, хто йшов на цю слизьку стежу, не завжди здогадувались, що час від часу “органи” своїх сексотів чистять так само, як і самі себе. Скажімо, Катерині Михайлівні Бородчак (Хам) у протокол допиту 11 серпня 1937 року вписали, що вона, будши таємним співробітником НКВД, “представляла ложные донесения о готовящихся террористических актах”, і за це їй довелося відповісти.

Завідувач бази Київського ходолильника Єфим Борисович (Беркович) Кравець (нар. 17 вересня 1889, м. Хабне Київ. губ.), попри брак освіти (“образованіе низшее общее”), мав яскраве меншовицьке минуле. За “меншовицьку контрреволюційну діяльність” його арештовували у 1918, 1920, 1922 роках. Про всяк випадок він пішов у сексоти. Але коли його знову узяли, 16 серпня 1937 року у постанові про висунення звинувачення йому було записано: “являясь секретным сотрудником, сознательно дезинформировал, давая ложные сведения, чем пытался завести органы УГБ НКВД в заблуждение”. Одержавши на ОСО при НКВД СРСР вісім років тюремного ув’язнення, Кравець уже набрався сил їх пережити, але 4 листопада 1937 року в Красноярску краю його розстріляли. Правдоподібно, вигадавши нову справу й провівши новий “суд”.

Одесит Іполит Єфимович Лерман (нар. 1885) служив (1906—18) присяжним повірним і паралельно (1906—09) був членом міського комітету партії есерів. Викладав у Московському інституті господарників. Його арештовували у 1922 та 1938 роках. Між відсидаками, 1929 року він дав зобов’язання, але від роботи ухилився. Його розстріляли.

Сергей Сергеевич Меринг (нар. 1897, Київ) був доцентом Київських курсів іноземних мов. 11 листопада 1937 року датуються такий текст: “С 1931 г. я дал подписку о сотрудничестве с органами НКВД, обязался вскрывать и сообщать о всех контрреволюционных действиях известных мне лиц. — Вопрос: Что Вы конкретно дали как секретный сотрудник НКВД? — Ответ: Ничего”. 23 листопада 1937 року Меринга розстріляли. Тобто мало того, що знищили, — ще й замарали, як уміли й могли.

Фахівцем своєї справи був Сергей Николаевич Михайлов (нар. 1906, Тифліс). У 1914—19 роках він служив у контррозвідвальних органах царської армії, Центральної Ради, гетьмана. 14 жовтня 1937 року його заарештували. “Будучи осведомителем Киевского облуправления ГПУ, от работы уклонялся и дезинформировал органы ГПУ, а также проводил контрреволюционную пропаганду и возводил клевету на Конституцию СССР”. Його розстріляли за ухвалою трійки при КОУ НКВД УСРР від 5 листопада 1937 року.

Дослідження сексотів як соціальної групи справа дуже непростя. З несподіваного боку розкриваються і такі особи, як Смолич, і, здавалося, люди цілком нормальні. Разом утворюється зовсім нова картина нашої історії.

Григорій ДУХНИЧ,
історик, м. Луганськ

Справжнього православного вірянина храм притягує до себе, як магніт. Саме таким храмом сьогодні у Луганську є Свято-Троїцький кафедральний собор УПЦ КП, єдиний у місті, в якому богослужіння проводить протоієрей Анатолій Назаренко. Отець Анатолій людина доброї вдачі, кипучої енергії і високого інтелекту. Тож навколо нього досить швидко згуртувалася громада парафіян-однодумців. Усі вони патріоти України, поборники рідної мови, історії та культури свого народу. Серед них на чільному місці **Неля Буткова**, за освітою бухгалтер-економіст, голова парафіяльної ради, перша помічниця отця Анатолія, яка вболіває за стан справ у церковній громаді, допомагає матеріально й організаційно, координує роботу ради.

Колишній культпрацівник **Віра Сліпченко** — активний представник церковної громади. Зізналась: “Я лечу до церкви, як лека з вирію, бо знаходжу там натхнення, як ніде. Молитви ніколи мене не полишають, з ними спокійніше і надійніше жити. Господь мені допомагає в цьому. Я це відчуваю, а коли Він карає, не ображаюсь на нього. Господь милосердний і справедливий”.

На схвальні слова заслуговують **Володимир Ткач** та його дружина **Тамара**. Володимир заступник голови парафіяльної ради, колишній офіцер, старший лейтенант запасу. Обоє колишні геологи, працювали в Росії та повернулися в Україну і нині вони парафіяни Свято-Троїцького храму, багато зусиль докладають для утримання храму в належному вигляді, допомагають у ремонті, догляді за подвір’ям, висаджують квіти... Не відстає від них і **Валентин Радченко** — людина літня, сумлінна, копітка, працююча...

Багато добрих слів можна сказати про інших членів громади, але найголовніше полягає в тому, що всі вони люди патріотичних поглядів, глибокої віри і християнських переконань.

Громада живе не лише молитвами, а й поповнює свої знання в історичному й культурному плані, збагачується духовно, розширює свій світогляд. Вже стало

У наших душах є сяйво храму «Розкажіть про нас, як ми живемо, віруємо, молимося»

традицією для парафіян відвідувати обласний український академічний музично-драматичний театр “На Оборонній”. У репертуарі українського театру є оригінальна комедія Григорія Половинка “Нові фараони”, а також театр нещодавно взяв у роботу нову п’єсу Г. Половинка “Звабливий ярмарок” — народний водевіль за гумористичними творами класика української літератури XIX століття Степана Руданського. Слід зазначити, що в цей нелегкий для України час на спектаклях в українському театрі майже завжди буває аншлаґ, тут продовжує існувати Україна з її народними піснями й танцями, з її неповторною поетикою.

Серед парафіян храму є люди з творчими нахилами: волонтерка Іванна пише цікаві казки для дітей, а також ліричні вірші; а колишня вчителька української мови Галина Чайка за фінансового сприяння Анатолія Золотова навіть видала невелику збірку власних новел для дітей “Різдвяна пригода”. Їхні твори читають діти на своїх заняттях у недільній школі, що діє при храмі і якою керує Оксана Черноусова. Дітлахи вивчають молитви, бо дитина, яка зростає у Божій любові, ніколи і нікому не заподіє зла.

Ось уже понад рік при храмі в приміщенні епархії функціонує виставка художніх робіт письменника Г. Половинка. На ній експонується понад сто робіт автора під назвою “Ще золотіти нашій булаві!” Тут представлені роботи на козацьку тематику, які оспівують героїчну Запорозьку Січ, її славних степових лицарів: Байду Вишневецького, Івана Сірка, Івана Мазепу, Пилипа Орлика, Богдана Хмельницького та багатьох інших героїв нашого народу, які виборювали для нього кращу долю.

Є на цій виставці і чималий розділ, присвячений 200-річчю від дня народження Великого Кобзаря, низка його портретів та ілюстрацій до творів Тараса Шевченка. Один із розділів експозиції носить назву “Імена, що зігрива-

ють нам душу” — це низка портретів відомих людей: Костянтина Ситника, Левка Лук’яненка, Івана Низового, Богдана Бенюка та інших.

Найбільшою гордістю отця Анатолія є музей козацької слави “Минулу славу вік не забуваймо”. Почавши богослужіння в храмі, а ще до того ж і ставши секретарем Луганської епархії УПЦ КП, протоієрей Анатолій Назаренко вирішив не обмежуватися лише церковними богослужіннями, а й приваблювати парафіян до храму ще й чимось національним в історичному й культурному плані. До свого задуму о. Анатолій залучив історика за освітою і водночас художника-дизайнера в минулому, а нині члена НСПУ Григорія Половинка. Робота над музеєм тривала більше року. Знаходили експонати періоду XVIII—XIX століть: кераміка, посуд, вишивки, рушники, одяг, предмети побуту, старі церковні книги, натільні хрести, монети, намисто, сережки... Виготовляли макети козацької зброї, оформляли стенди, формували експозиції... Активну участь у збиранні експонатів брали парафіяни. Часто дарували музеєві найцінніше і найдорожче для них, що лишилося у спадок ще від батьків та бабусь.

Тепер музей функціонує повноцінно. Експозиції розміщено у двох кімнатах. Першу кімнату оформлено під інтер’єр селянської хати XVIII століття. Тут є піч, полиці, лавки, прядка, дерев’яні ночви, глечики, посуд. На дерев’яному сволоці викарбувано напис: “Мир дому сьому”. Під ним слова Тараса Шевченка: “В своїй хаті — своя й правда. І сила, і воля”. На протилежній стіні майже від стелі і до підлоги вивішена багата колекція вишиваних рушників — полтавських, слобожанських, крелевецьких, наддніпрянських...

А в другій кімнаті розгортається світ козацької вольниці, дух Запорозької Січі та Дикого поля. На стінах макети пістолей, шабель, бойовий келеп, гетьманська булава, полковницький пернач,

лльоки-носогрійки, порохівниці та безліч інших історичних речей епохи Козаччини. А над усім цим — портрети славних козацьких полководців: князя Вишневецького, гетьмана Хмельницького, Кошового Сірка та інших.

Отець Анатолій — організатор багатьох культурних заходів і літературних вечорів із відомими діячами — Героєм України Левком Лук’яненком, директором Національного музею Т. Шевченка Дмитром Стусом, із українською письменницею Світланою Талан та з іншими. Відзначили день пам’яті відомого луганського поета Івана Низового.

Анатолій Федорович Назаренко відомий педагог, відмінник народної освіти, чимало літ невтомної праці віддав він учительській професії, очолював педагогічні колективи шкіл. Але на першому місці в його діяльності Свято-Троїцький кафедральний собор у Луганську. Тут душа отця Анатолія, його клопоти й турботи. А роботи й трудностей багато! Собор потребує нагального ремонту, недільна школа — нових меблів і обладнання. А опалення? А утримання в належному вигляді приміщення Луганської епархії? А догляд за прилеглою до храму територією?.. І все це паралельно з ретельним відправленням церковної служби, з низкою культурних заходів і просто зі звичайними побутовими клопатами. Залишається лише дивуватися, звідки беруться сили у цієї вже немолодого людини. Що намагає його в такій діяльності — любов до улюбленої справи? Сталі життєві переконання? Патріотизм? Чи все разом взятє?..

І все ж... потрібна допомога! Добрим словом згадується єпископ владика Мефодій, який свого часу очолював Луганську епархію — доброзичливий, чуйний, завжди готовий усіх уважно вислухати і прийти на допомогу. Зараз він у Сумах, а його справу продовжує новий єпископ — владика Афанасій. Хотілося б вірити, що тимчасову біду успішно подолаємо.

“Щастя — це “розмосковлення”, —
вважав Іван Огієнко, — це українська мова
в народі, це єдина Церква для народу”.

Закінчення. Початок на стор. 1

Дух, що душу рве до праці

Ми, українці, не вперше відроджуємо Українську державу. Але наші зусилля сьогодні неспівмірні з тими, яких докладали наші попередники. Мусимо пам'ятати, що нову українську ідеологію започаткували до нас не лише Огієнко, а й покоління перед ним. Ще донедавна ми, інтелігенція, не кажучи про пересічних громадян, не знали, хто такий Євген Чикаленко, Дмитро Дорошенко, В'ячеслав Липинський, Дмитро Донцов, Олег Ольжич, батько і син Липи... Ім'я їм — леґіон. А це ж світочі української незалежності, символи національного духу! Але поступово вони повертаються. День за днем, крок за кроком ми завойовуємо цей духовний материк. І серед тих, хто робить це послідовно, твердо, неухильно, людина, яка формувала нашу державу на самих початках її відродження з 1990-х — це великий політик, рухівець, просвітянин, науковець, освітянин, академік **Георгій Філіпчук**. Він автор фундаментальних праць із формування національної ідентичності. Тої основи, на якій зводиться кожна держава, і над якою все своє життя працював і Іван Огієнко.

Слова Павла Мовчана про Канів і Брусилів, про історично-генетичну і духовну тяглість, про територіальну єдність українських земель спонукали Георгія Філіпчука згадати Тараса Шевченка. У своєму слові після вручення йому премії він навіть слова Кобзаря, написані ним до М. Чалого за два місяці до своєї кончини. У листі від 4 січня 1861 року, турбуючись про велику свою роботу, яку він спізнався нібито зробити (про написання для української молоді українських книжок — букваря, історії, арифметики, етнографії і географії і всього того, що виховує молоде українство), Шевченко пише: “Якби Біг поміг оце мале діло зробити, то велике і само зробилось би”.

— І я, — сказав **Георгій Філіпчук**, — перефразовуючи цю фразу великого земляка, подумки прикладаю якби до нашої сьогоденної праці. Підкреслюю — великого, бо великий Тарас — земляк видатних предків Огієнка. Там, на Чорнобавщині, де вибухнуло 1767 року Кліщинське повстання козаків проти свого панства, яке царська са-трапія не могла три роки поневолити, був і Максим — великий предок — козак великого оборонця української справи і свободи Івана Огієнка. І тому ця тяглість і це знамено єдності Шевченка з Огієнком воно також не є випадковим. Ось звідки джерело нашого просвітника, будителя, перекладача Біблії, філософа, міністра... Ба більше — це великий будівничий нації- і державотворення українського.

Історія засвідчує, що будь-який народ у процесі свого розвитку може багато втратити. Український народ втрачав землю, ресурси, надра, свою церкву, своє рідне слово і, нарешті, він втратив найдорожче — свою державність. Але він здатний повернути своє, і повертає це лише за однієї умови — коли збережена душа. Душа українського народу, яку витворював наш Огієнко. І сьогодні в основі будівництва відновленої української державності є наша

рідна віра, відроджувана крок за кроком, наша стародавня українська єдина помісна церква. Це той стрижень, який закладений Огієнком і навколо якого нам треба будувати разом із духівниками свій світ. Наша українська мова, яка є сьогодні консолідуючим чинником єдності великої політичної нації, наша українська національна історія, родова пам'ять і наша національна культура — на всьому лежить животворяща печать огієнківського духу.

— Серед унікальних подвижників, — продовжуючи думку Філіпчука, сказала **Галина Дацюк**, — треба назвати і Софію Русову. Це моє журналістське відкриття і захоплення. Француженка і шведка за походженням, з золотою медаллю закінчивши Київську гімназію, Софія Ліндфорс спитала себе: “Чи маю я право еґотично будувати своє життя, коли українські діти потребують освіти?” І у віці 15 років 1871-го відкрила з сестрою перший в Україні український садок, де діти вчилися за українською абеткою і панувала абсолютна повага до особистості дитини.

“Суспільне оточення робить людей тим, ким вони є. Рабське оточення — і одиниці виходять рабами. Неосвічене — і одиниці стають неосвіченими. По одиницях розуміємо оточення, по оточенню — одиниць”, — це Софія Русова. Вона розуміла, що особистість має формуватися у рідному середовищі, з рідною мовою і українською книжкою.

У 20-річному віці разом із чоловіком Олександром Русовим вони видають у Празі перший позацензурний “Кобзар” Шевченка!

“Український буквар”, “Націоналізація дошкільного виховання”, “Український дитячий садок” — це праці й підручники Русової, які сьогодні такі ж актуальні, як сто літ тому! І для нашої школи потребують не модернізації а просто перевидання.

За часів Уряду Української Народної Республіки Софія Русова очолила відділ дошкільного виховання у міністерстві освіти. З енергією сонця взялася за підготовку вихователів дошкільних установ, видання підручників.

А тоді був Кам'янець-Подільський. І Університет, очолюваний ректором Іваном Огієнком. І лекції, і велика мрія про українську освіту в незалежній Україні. І поразка, і вимушена еміграція в Прагу, де до кінця життя тривала величезна її робота на Україну: педагогічна діяльність, громадська справа, участь у міжнародних жіночих конгресах у Копенгагені, Гаазі, Римі. Софія Русова виступала в чорній сукні, у вуалі, щоб показати Європі, зокрема, у 1933 році, що в Україні голод. І збирала хліб для українського народу! “По одиницях розуміємо оточення...” Вона жила Україною завжди! “Русова... з маленької господині-матері в родині виросла на господиню-матір в народі!”. Так про Софію Русову писав Микита Шаповал, її друг і соратник.

Павло Мовчан з лауреатами Огієнківської премії Галиною Дацюк і Георгієм Філіпчуком

Вона часто повторювала: “У народу, який живе вільно, є дві святині — власна школа і власне військо. Школа дає зброю проти злиднів, проти приниженого стану серед других народів; військо — то певна оборона незалежності і воля народу”. “Нація, що не має власної школи, поспіває за днів... Її замкнено двері до вселюдського Поступу”.

Ці ідеї Софії Русової були суголосні з ідеями митрополита Іларіона (Івана Огієнка), який вважав: “Рідна мова — це той головний засіб, що ним віра найлегше й найглибше доходить до душі народу... Стан рідної рідної мови завжди вказує на стан віри народу... Хто міцний у рідній мові, той міцний у рідній вірі...”.

Ці ідеї митрополита Іларіона поділяла і Ніна Михалевич, онука Софії Русової, яка прожила 97 років. Поки вона могла писати, ми листувалися. Дякую їй за ці дивовижні листи. “Духовий ґрунт у нашого народу — глибокий і здоровий. Наш нарід — глибоко в душі з християнською мораллю — стане в авангарді європейських народів!” “Тоді цікаво жити, коли живеш для своєї Батьківщини, а не для себе! Для себе жити нудно і не цікаво! Ну от “Гуд лак”, кажуть гамериканці, а наш нарід каже: “Дай Боже щастя”. Це з листів Ніни Михалевич.

Щастя — це “розмосковлення”, — вважав Іван Огієнко, — це українська мова в народі, це єдина Церква для народу. Ці люди розуміли, що кордони для ворога мають бути замкнені і в питаннях мовної експансії, і в територіальних межах!

Праонуки Софії Русової, діти Ніни Михалевич, з якими я зустрічалася в Україні і досі листуюся, — Ірина Ткаченко і Ольга Рудакевич, — засвідчують: “Наша Мати не могла пристосуватися до США й через те вся Їїна енергія була спрямована на “додому”!”

30 травня 1994 року вона писала мені: “Ну ти тільки подумай — 70 років шаленого нищення людської душі. Мало хто міг витримати і лишитися собою непокаліченим. Але все ж таки вони є!.. непокалічені чесні люди, свідомі своєї приналежності до українського народу. А порівнюючи з тою масою кацапні, що налізли безконтрольно на нашу землю, нас, свідомих, є горстка. Але ця горстка росте, нарід приходить до свідомості і хоче жити господарем на своїй прадідівській землі. Багато-багато ще робиться помилок, але справа не стоїть, рухається до мети. Вже все більше і більше сонячних зайчиків на нашому, в чорних цятках хмар, шляху. Ще великий гадючий вузол треба розв'язати: Крим і Чорноморська фльота і всю гідку мразь викинути геть за кордони України, ту гієну, що рве гнилими зубами і Крим, і наше море. Ще багато гадюк злостью сичить на нашій Батьківщині... Але вже Захід і Гамерика кумекають значіння вільної України і фальш ди-

явольської Раші. Так-то воно, Галюсю. Ні хвилини, ні секунди сумніву! Нас не сплять вітри, ані бурі могутні, ми йдемо до святої мети і ніхто, ніщо нас не зупинить! Тримаймося!”.

...Україна тримається сьогодні на таких людях, як Софія Русова, Іван Огієнко. Бо ж не пропала їхня праця, хоча давно не присутні вони фізично на землі. Вона тримається на храмові Миколи Притиска, який розписав народний художник Микола Стороженко, провівши під куполом два роки! Вона тримається на Смолоскипові Василя Макуха, яких спалив себе на знак протесту проти зросійщення, на Хрещатику, 27, 1968 року! На вишиванках Ірини Сенік — 1300 взорів в ув'язненні. Героїня Світу, найдовговічніша політв'язень-жінка! Україна тримається на таких пасіонарних новітніх особистостях. Михайло Сорока — організатор повстання в Кенгірі 1954 року, коли 40 днів і ночей тривала свобода в найглухішому ГУЛАГу Советського Союзу! Проти цілої імперії брехні виступив вільний журналіст Валерій Марченко у 80-х роках і поплатився за це життям. Про його “найкращу матір з матерів” і про сина була передача на радіо, і оприлюднена вона в книжці “Янголи Небесної Чоти”... Історія Миколи Макаренка — це історія людини, вченого, який єдиний став на захист Михайлівського Золотоверхого монастиря, коли 1934 року більшовики вирішили його зруйнувати. Собор зруйнували, Миколу Макаренка за цей вчинок непокори розстріляли, але він не міг інакше вчинити, бо мав гідність, шляхетність, віру, сумління.

У книжці “Янголи Небесної Чоти” — сотні імен і історій, які засвідчують, що в Україні завше був запит на Честь! І на Вірність! І на Лицарство! І на служіння! Хоч би де ці люди були, вони були з Україною! “Ми — українці, і янголи наші українці, і разом ми можемо перемагати. І перемажемо!”

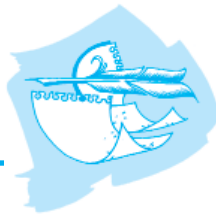
Галина Дацюк закінчила Кременецьку школу-інтернат № 2. Родом з Кременця був архієпископ Іов Скакальський, який з 1953 року — 10 літ — був особистим секретарем митрополита Іларіона, долучився до видання його праць, став вікарієм української Церкви в Латинській Америці. Коли вона вчилася у Кременці, поруч з її школою жили старенькі батьки архієпископа Іова, благородної людини, великого патріота України. Їх 1968 року провідувала Анна Фігус-Ралько, що проживала у Канаді. До кінця свого життя вона підтримувала видання книг митрополита Івана Огієнка “Запізніле вороття”, впорядковане професором Миколою Тимошиком. “І якби я не прочитала свого часу праці Івана Огієнка, — сповідувалась пані Галина, — то про цей факт і досі б не знала. Тому дякую і Миколі Тимошику за колосальний труд з повернення спадщини митрополита Іларіона в Україну!”

На закладці Огієнківського скверу в центрі Брусилова

Закладка першої цеглини і освячення відбудови церкви в Брусиліві

Унікальним у своїй праці і просто як людина є земляк брусилівців **Володимир Святенко**. Він має обмежені фізичні можливості, але не духу і творчого інтелекту. Свою премію імені Івана Огієнка він присвятив дружині. Зізнався, що не зміг би в житті нічого добитися, якби поруч з ним не було б вірної, коханої дружини Ольги, яка є помічником, порадиником і першим критиком у його творчій діяльності.

— Висловлюю свою вдячність землякам і рідному містечку, — сказав пан Володимир, — що дало світові Івана Огієнка — одного з найвідданіших синів українського народу. Я гордий, що народився саме в Брусиліві, на Забашті, поруч із садбою цієї видатної людини. І як і Іван Огієнко, саме тут провів своє дитинство і юність: босоніж бігав росяни ми трав'янистими огієнківськими стежинами, пив крижану воду з його криниці, дихав тим самим цілющим повітрям Забаштинського лісу, зустрічав світлонскою вранішню зорю над річкою Брусилівкою, проводжав багряний захід сонця над Здвижем. Саме тут, на рідному кутку поблизу базару, я навчився ходити, читати, писати, дружити й любити... І ця любов до рідного краю навіть у найважчі часи мого життя давала мені наснаги, гартувала мою волю й живила мій дух.

Кожна нація в найтяжчі для себе часи народжувала лицарів духу, які приносили себе в жертву заради своєї Батьківщини. Для українців одним із таких національних лідерів був Іван Огієнко (митрополит Іларіон). Він мав стійкі ідейно-світоглядні переконання, був послідовним у житті, незважаючи на різні історичні, суспільні та особисті обставини, був людиною честі та гідності. На основі двох функцій, а саме інтеграційної (об'єднуючої) та християнської (духовної, божественної), він зумів сформулювати ємний і водночас зрозумілий для сприйняття, несуперечливий за ідеологічним змістом, універсальний за часом концепт національної ідеї — **“Бережемо все своє рідне”**. Саме ця національна ідея спроможна об'єднати й примирити сучасне українське суспільство, бо є сенсом існування української нації, народу, держави.

А ще Іван Огієнко завжди наголошував на святості історичної пам'яті для кожного народу, кожної свідомої людини. У зв'язку з цим мені також хотілося б сказати кілька слів про людську пам'ять. Чи пам'ятають в нас у Брусиліві, та й в Україні, хто ж повернув Огієнка до України? Хто на початку 90-х років уже минулого століття сміливо боровся з партноменклатурою, щоб ім'я цієї великої людини, патріота й націоналіста стало відоме широкому загалу українців? Урешті-решт, завдяки кому й було засновано Всеукраїнську премію Івана Огієнка? Це наш земляк, письменник, Олексій Опанасюк. А чи пам'ятаємо ми, хто повернув Огієнка на його малу батьківщину, у Брусилів? Хто, незважаючи на шалений спротив місцевих чиновників і решти так званих комуністів, щоденно боровся за відкриття музею Огієнка. І, власне, й створив його, але потім був цинічно відсторонений від роботи. Бо, бачте, міс-

цеве чиновництво побачило, що на Огієнку можна заробляти чималі дивіденди. Це поет, прозаїк, свободівець Василь Сташук. Пам'ятаймо про це завжди, хоч би хто там бив себе в груди і привласнював чужі заслуги.

Іван Огієнко боровся за вільну й незалежну Україну. І нині ми вже 26 років живемо в незалежній державі. Але чи Україна справді стала незалежною? Чи про таку Україну мріяв наш видатний земляк? Коли я перебував у поїздах за кордоном, то довго думав над причинами, чому ж український народ досі живе так бідно, маючи набагато більше матеріальних і природних ресурсів, ніж в інших країнах світу? І тільки тепер я, здається, знайшов відповідь. На мою думку, основна причина криється в психології народу та психології кожного окремого громадянина. Більшовицька московська влада терором, голодоморами, репресіями змінила в головах людей споконвічну українську психологію творця. Йдеться про унікальну особистість українця — хлібороба-власника, кустаря-самостійника, інтелігента. А натомість насадила на весь наш народ психологію споживача, щоб навіть дрібна подачка, як ось, наприклад, паличка-трудодень чи грошове заохочення перед виборами викликали у людей неабияке моральне задоволення. На жаль, ця психологія споживача продовжує превальовати понині. І ось тому ми й так живемо. Автор повісті-антіутопії “Колгосп тварин”, яка, до речі, вперше вийшла українською мовою, відомий англійський письменник Джордж Орвелл якось сказав: “Люди, які голосують за невадх, зрадників і шахраїв, не є жертвами. Вони співучасники”. Ось та істина, яка перегукується з огієнківськими меншовартістю та “тумами”.

Напевно, кожний з вас тепер запитає: “А що ж робити?”; “Коли ж українці заживуть гідним життям?”. На моє глибоке переконання, відповідь криється у нас самих. Бо насамперед не верхи у владі треба міняти, а мінятися знизу, тобто змінювати

психологію кожного окремого українця. Змінювати її зі споживачької на психологію творця, де кожний громадянин стає самостійним і вільним, сам створює себе, сам програмує своє майбутнє. Це важко, а часом дуже болісно, але без цього краще життя не настане.

А як це зробити? Треба робити добро і ніколи не здаватися. Навіть тоді, коли нестерпно боляче, коли видається, що весь світ проти, а попереду безвихідь, коли недруги потирають руки та чекають, щоб Ви здалися. Бо з часом добра справа здолає всі перешкоди, мов ті травинки, які навесні пробивають глевкий ґрунт, щоб потім під ясным сонцем після рясного дощу засяяти різнобарвними милими квітами, даруючи тепло, радість, любов. І за те, що не опустили руки й не здалися, весняна злива змие весь той непотріб, який заважав, безіменними дрібними частинками бруду геть. Назавжди. А добра справа буде жити вічно.

“Боріться — поборете”, — говорив Великий Шевченко. Я впевнений, що й ми поборемо в собі психологію споживачів, станемо самостійною і унікальною частиною свого народу і побудуємо сильну державу.

Я гордий тим, що українець. Я гордий від того, що народився в славному давньому Брусиліві.

У цій славній когорті цьогорічних огієнківських лауреатів ми побачили й інших видатних діячів: **Віталія Мацька**, багатолітнього керівника Хмельницької “Просвіти”, доктора філологічних наук, завідувача кафедри української мови і літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (номінація — “Література”); вже згаданого **Миколу Буравського**, народного артиста України, художнього керівника Київського Академічного театру українського фольклору “Берегиня” (номінація — “Мистецтво”); **Миколу Бутовського**, відомого житомирського художника-живописця, викладача тамтешнього коледжу культури і мистецтв (номінація — “Мистецтво”). Всі вони — гідне поповнення когорти українотворців, діячів огієнківського духу. Це засвідчує не лише їхня праця, а й моральні принципи, якими вони керуються у житті. Маленький, але промовистий факт — лауреати передали грошові еквіваленти отриманої премії на громадські справи: на будівництво церкви, місцевого музею (а Галина Дацюк — на музей Софії Русової, що на Чернігівщині), матеріальну підтримку дітей воїнів АТО.

Усі присутні на брусилівському святі відчували, як сказав Павло Мовчан, той великий вогонь душі Івана Огієнка, який не втомлювався закликати українців до самовідданої праці на благо прабатьківської землі й рідного народу. І якби ми чверть віку тому, продовжив він, сповідували ідеологію національної єдності й українських пріоритетів, мали в душах своїх більше огієнківського вогню, то уникли б багатьох проблем нинішніх.

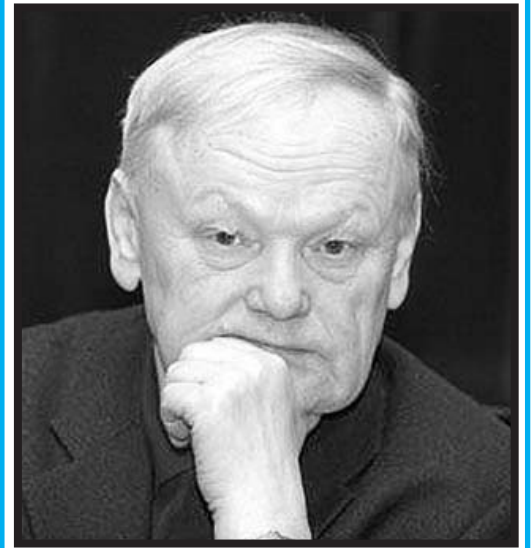
Микола ЦИМБАЛЮК

Виступ Київського Академічного театру українського фольклору “Берегиня”. Художній керівник — Микола Буравський, лауреат премії ім. І. Огієнка

«Коли повернуся до вас, вже одягнутий в камінь...»

У вінок пам'яті Борису Олійнику
30 квітня 2017 року на 82-му році
життя помер відомий український поет.

Колектив Шевченківського національного заповідника в Каневі разом із українським суспільством глибоко сумує з приводу смерті Бориса Олійника — поета і громадського діяча, Героя України, голови Українського фонду культури, академіка Української Національної академії наук, шевченківського лауреата і колишнього голови Комітету з національної премії України імені Тараса Шевченка, висловлює співчуття його рідним та близьким.

Борис Ілліч завжди цікавився розвитком Шевченківського національного заповідника у гармонійному поєднанні з самим Каневом, дієво допомагав у вирішенні нагальних проблем. Він, по суті, зупинив будівництво промвузла у Каневі, що загрожувало усипальниці Тараса Шевченка, опублікувавши 1988 року статтю “Чи відають, що творять?” на захист Тарасової гори та доквілля, яку підтримала не лише Україна. 1995 року Борис Олійнику присвоєно звання “Почесний громадянин Канева”. Вічна і світла йому пам'ять!

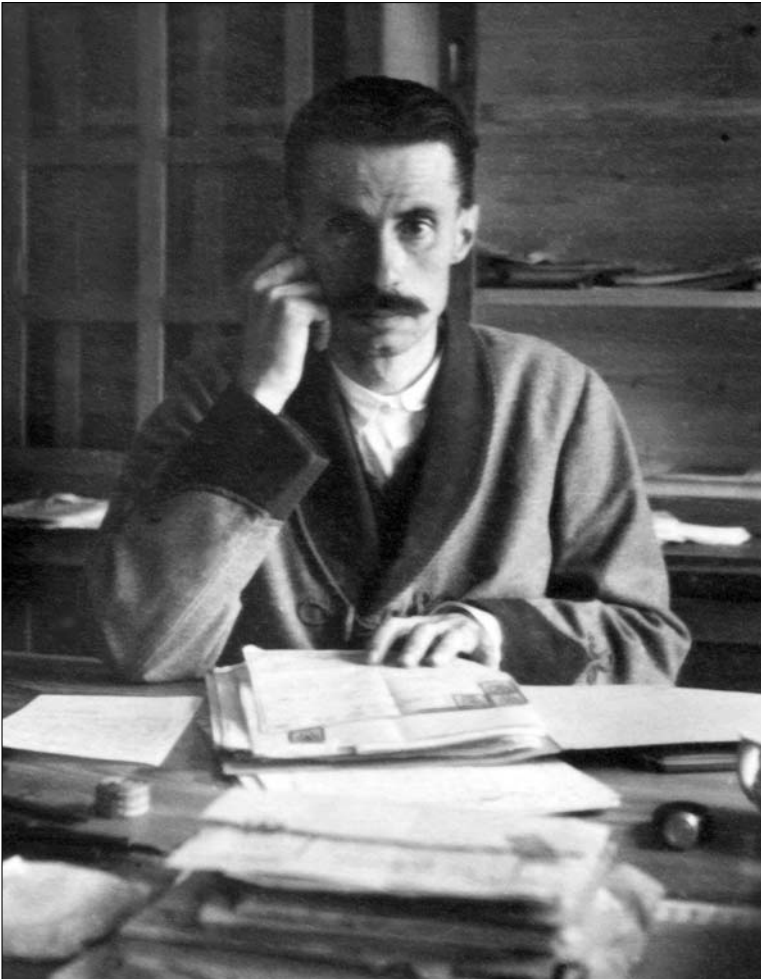
І вже з вічності долинують рядки його поезій, присвячених нашому місту, Тарасу Шевченку:

***

Коли повернуся до вас вже одягнутий в камінь,
Я камінь зніму із душі і квадратних ramen
І стану легкий, мов хмарина, в дорозі на Канів,
І ввілється в душу, як в чашу, козацький ромен.
І стануть нікчемними виляски “слава!” “неслава!”
Порожній двобій язиків ні про що і про все,
Коли я побачу, як сонце голубить отави
І мудрий мурах обережно личину несе...
Пощо тоді, хлопці, карарський заманливий мрамур,
І золото Креза, укупи з хвалою хула,
Я все віддаю за одне недоспіване “Мамо!..”,
За те, що долоню мою освятила бджола.
Пощо тоді слів перелітних, лукавих пороша,
Холодні обійми майстрів залаштункових справ?
Я все віддаю за хустину у синій горошок
З далекої пісні про ту, що любив, та не взяв.
Я все вам прощу, побратими і недруги вчені.
Хай доля врожайного вам подарує дощу.
Але не прощу і пилки на образ Шевченка,
І зламану гілку калини повік не прощу.
Тоді я прийду на відплату, одягнутий в камінь,
І рухом гранітним змету крамарів і сутяг,
І хай мене судить по правді і совісті Канів —
Єдино верховний мій і повноважний суддя!
2003 р.

Ворота в Канів

Не як монарх, що в ницім покаянні
В Каноссу повз дорогою раба, —
Іду, розкутий, у престольний Канів
Позбутися холопського горба.
Пора стоїть рахманна і погідна.
Тарас, урівень з сонцем, на скалі,
Возносить у мені козацьку гідність
Господаря праотчої землі.
Ще мантия звичка — власті на коліна.
А він гримить, немов пророк Ілля:
“Учись ходити, нарешті, як людина,
Бо це ж таки одвік твоя земля!”
І я встаю, толочений віками,
Але не вбитий в корені мечем!
І відчиня мені ворота в Канів
Тарас державним золотим ключем.
1996 р.

Віталій КУШНІР,
завідувач Затурцівського меморіального музею В'ячеслава Липинського

17 квітня виповнилося 135 років від дня народження В'ячеслава Казимировича Липинського — видатного нашого співвітчизника, основоположні принципи якого щодо творення незалежної держави української нації заслуговують на якнайпильніше вивчення та застосування на сучасному етапі.

Далекого вже 1990-го, коли було зроблено перші кроки на шляху повернення пам'яті про славетного односельця (зокрема, впорядковано місце його поховання) нам дорікали, що ми “пана” з могили піднімаємо, що хочемо сюди “поляків наклікати”. Не складно було зрозуміти поведінку тогочасної влади комуністичних партноменклатурників, “совкову” свідомість представників тодішньої інтелігенції, зашореність дрібненьких чиновників та необізнаність широкого загалу, позбавленого правдивої історичної інформації. Сьогодні можна стверджувати, що за черв'я століття ситуація у цьому плані дещо змінилася. Та чи погляди В'ячеслава Липинського посила належне місце в головах громадян уже незалежної України? Чи державна влада робить для цього все залежне від неї? Чи теоретичні напрацювання Липинського-державника наполегливо втілюються в практику державного будівництва? Що стоїть на заваді тому, щоб кожне поставлене запитання отримало ствердну відповідь?

Життєвий досвід, набутий у ході дослідження страдницького життєвого шляху мислителя через вивчення його наукових праць, публіцистичних статей та епістолярної спадщини, ознайомлення з оцінками діяльності вченого історика і політичного діяча його сучасниками та іншими авторами дає підстави стверджувати, що Липинського ґрунтовно знає обмежене коло науковців, незначна кількість дослідників знає його поверхово, у владних структурах цікавляться ним одиниці. У суспільстві — взагалі туманне уявлення про цю ге-

ніальну людину та важливість її думок з принципових питань здобуття державної незалежності і формування модерної української нації. Про поширення наукового доробку мислителя серед широкого загалу навіть не йдеться. У зв'язку з цим пригадуються слова академіка Івана Кураса зі статті “Перечитуючи В. Липинського”, опублікованої у науковому збірнику до 120-річчя від дня народження політика: “Нині стало навіть політичним кокетством з приводу або й без нього посилатися на В. Липинського. Але, на жаль, суть його державницької теорії залишається, свідомо чи несвідомо, поза увагою як українського істеблішменту, так і народних мас. Липинський надто незручний для політиканів, занесених примхливою долею на верхні шаблі влади в Україні. Присягаючись його ім'ям, вони в той же час смертельно бояться, що поширення ідей, які містяться в “Листах до братів-хліборобів”, розкриє народові очі на їхнє шахрайство”.

До тих пір, доки на державному рівні не буде розуміння необхідності виправлення такого становища, зусилля науковців та окремих шанувальників В. Липинського залишатимуться малопомітними. Необхідна тверда і послідовна політика в галузі освіти. Праці В'ячеслава Казимировича необхідно вводити в навчальні програми вишів, загальноосвітніх шкіл і то не як факультативні заняття. А вже формування еліти — “провідної верстви” (за В. Липинським) без цього немислимо. Громадянський, синівський обов'язок перед Батьківщиною кожного “без огляду на расу, віровизнання, соціальний стан” не виховується без вивчення теоретичної спадщини і прикладу життєвого шляху цього “поляка по крові і українця по духу”.

Величезних втрат упродовж віків зазнала українська спільнота (та чи ж спільнота?) від традиційного “взаємодіювання” багатих і бідних, українців і неукраїнців, православних та іновірців. Наріжним каменем державної будови Липинський запропонував покласти принцип територіального патріотизму. У вступній статті до знаменитих “Листів до

Штрихи до портрета мислителя До 135-річчя від дня народження В'ячеслава Липинського

братів-хліборобів” він написав: “Для державного унезалежнення України... ми хочемо всі класи і всі “нації” України об'єднати під спільним гаслом політичним (потрібна всім мешканцям України окрема, своя власна Держава) і під спільним гаслом патріотичним (спільна всім мешканцям України любов до спільної Батьківщини)”. Це не лише заклик громадянина до своїх земляків. “Доказ фактичного, а не словесного народолобства” В. Липинський довів прикладом свого життя. “Прийняттям за свою української мови народної” засвідчив, що він є “кров від крові і кість від кості” син цього народу. А “ділами ствердженням бажанням сполучити себе і верству”, до якої належав “в одну з цим народом українську націю та витворити з ним одну Українську державу”, Липинський ствердив посвяту свого життя. Не жадоба наживи, лише світлий ідеал Незалежної Української Держави служив йому провідною зорею у темряві буття.

“Винесене з батьківського дому виховання” заклало основи розуміння сином землевласника не лише своїх прав, а й високого синівського обов'язку перед краєм і народом, серед якого поселився його предки. В листі до Осипа Назарука він писав: “Українцем я був, відколи вродився, тобто мене нещастя України зв'язало з нею всім тілом і душею, хоч у родині тоді говорили по-польськи і французьки. Не став поляком тому, що політична польська ідея не захоплювала вже більше нікого в нашій родині, як ідея для нашого краю явно шкідлива”.

Кожну людину, як мікрочастинку людської спільноти, оточує певне коло ближчих і дальших родичів, однодумців, сподвижників, друзів та недругів. Чим визначніша постать, тим густіше плетиво зв'язків, а отже, і взаємних впливів. Завдяки напрочуд насиченому листуванню В'ячеслава Липинського та акуратному веденню ним журналу вхідної та вихідної кореспонденції, стало можливим прослідкувати і виявити величезне коло його респондентів, а також інших відомих осіб, що згадуються в листах. Це визначні діячі української культури, науки, державні мужі, служителі церкви, журналісти. Багато хто з них залишився в історії нашого земляка. Використовуючи доступні джерела, попрабуємо окремими штрихами змалювати портрет людини, вченого, громадсько-політичного і державного діяча, видатного українського історика В'ячеслава Казимировича Липинського, якого з повним правом названо Великим Українцем.

Здобуваючи освіту в першій Київській гімназії, В. Липинський займав уже чітко означену позицію поборника ідеї об'єднання молоді на принципах територіального патріотизму, що зобов'язувало б кожного юнака, незалежно від національного чи соціального походження та віросповідання, стати в обороні прав української нації. Безперечно, великий вплив на усталення цих поглядів зробили вечори в домі Марії Николаївни Требінської, де збирався цвіт київської інтелі-

генції. Серед учасників цих зустрічей були відомі діячі, об'єднані любов'ю до України. Це Вадим Шербаківський, Євген Чикаленко, Володимир Щербина, Олександр та Софія Русови, Володимир Науменко. Інколи на зібрання заходили Панас Саксаганський, Микола Лисенко, Орест Левицький, Марія Заньковецька та інші. З цього приводу київські дотепники піджартувували: “Собірались малороси в тесно сомкнутом кружке, обсуджали все вопросы на российский языке”. До речі, майбутній визначний український історик Наталя Полонська-Василенко, за походженням росіянка, у той час уже дружина відомого українського історика Миколи Василенка, теж доволі скептично ставилася до цих зустрічей. За версією польського дослідника біографії В. Липинського Богдана Ганцажа, саме їй належить авторство епіграми. Під час виступів на цих зібраннях авторитетних промовців Липинський, за словами Н. Полонської-Василенко “був мовчазний, з зосередженим виразом очей, він уважно слухав керівників”.

Словесний портрет пізнішого часу доповнює нашу уяву про юнака: “Міцний бунет зі смуглявим обличчям, з чорними, повними запалу очима, з енергійною зовнішністю здобував собі відразу симпатії знайомих”. Так згадував зустріч з В. Липинським 1904 року студент права Ягеллонського університету Роман Метик. Він же залишив нам спогад про те, що леголена недуга у Липинського пов'язана із забоем грудної клітки внаслідок падіння з коня при невдалій спробі подолання перешкоди. (В'ячеслав надзвичайно любив швидку верхову їзду та брав участь у кінних перегонках).

Навчаючись у Кракові, в Ягеллонському університеті, В. Липинський стає активним учасником просвітянських заходів та сіячем Шевченкового слова. Авторитет його як одного з очільників цього руху зростає. Університетський професор українистики, відомий західноукраїнський письменник Богдан Лепкий писав: “...незважаючи на молодий вік, став авторитетом. Всі гуртувались довкола нього і слухали уважно”. Слід зазначити, що в цей час Липинський у заповненій особисто анкеті на 1904 навчальний рік у графі “національність” уже твердо записав: “Українець”.

По закінченні університетських студій у Кракові та Женеві, В'ячеслав Липинський займається історичними дослідженнями. Він активно співпрацює з редакцією щоденної української газети “Рада”. Публіцистичну діяльність В. Липинського високо оцінює засновник і головний редактор часопису Євген Чикаленко, називаючи його “найталановитішим публіцистом” та “другим інтелектуалом” після Грушевського. Свої праці молодий історик видає окремими брошурами. Потужніші ввійшли пізніше у збірник “Z dziejów Ukrainy” (“3 історії України”), виданий 1912 року в Києві. За вагомих наукових доробок молодого історика 1914 року прийняли дійсним членом Наукового Това-

риства імені Т. Г. Шевченка у Львові.

Після виходу першого історичного дослідження про Данила Братковського польська преса заздалагоділа нападами на автора. В обширній полемічній праці Францішка Равіти-Гайворонського зокрема написано: “...книжка його, вважаю, то не тільки “історія”, але й передовсім публіцистика найгіршого гатунку, публіцистика, основана на фальшуваних історії, на підкреслюванні найтемніших її сторінок, аби на традиції боротьби і взаємного винищення будувати подальше життя двох братніх народів”. Водночас український історик Дмитро Дорошенко високо оцінив цю першу працю В. Липинського: “Невелика, але високоцінна розвідка”. (Нагадаємо, що український шляхтич Данило Братковський за участь в антипольському повстанні під проводом Семена Палія був страчений 1702 року на ринковій площі в Луцьку. За Самійлом Величком: “Посеред ринку луцького через ката на сім разів мордерсько зістав стятий”).

Відбираючи в українців право на правдиву історію, Равіта-Гайворонський із позицій польських шовіністів намагається викликати серед своїх одноплемінників вороже ставлення до В'ячеслава Липинського, аби ідеї його не набули поширення насамперед в шляхетському середовищі. Незважаючи на це та активно боронячи свої погляди, В. Липинський продовжує натхненно пропагувати саме мирне співіснування етнічних поляків (і тих, хто себе за таких вважає) з українцями. Більше того, він закликає польсько-шляхетську верству в Україні до активної просвітницької роботи серед місцевої людної, аби формувати з неї повноцінну, свідому державницьку націю. У його ранній публіцистичній праці “Szlachta na Ukrainie”, виданій 1909 року у Кракові, наголошено: “Не хочемо бути винятками серед цього народу, котрого рідними братами ми є — це значить кредо наше: працювати з тим братом нашим над відродженням знедоленої, зневаженої Вітчизни нашої”.

Який вигляд мав цей “дивакуватий пан, що хоче України” (вислів В. Липинського. — В. К.), можна частково побачити зі спогадів мешканців с. Русалівка на Уманщині, де на подарованому йому дядьком Адамом Рокицьким хуторі він заснував своє господарство. От що писав у листі до автора цієї публікації русалівський сільський голова Павло Семенович Лесь: “Мої покійні мама розказували, В'ячеслав Казимирович не любив шикарності, як інші пани. Зодягався по-простому, чомно вітався з людьми, гонору не мав. Заможні селяни запрошували його в гості, не цуралися. Любив українські пісні, когось слухав, а сам говорив мало. Мабуть, він із перших, хто дізнався, що в нашому селі двічі побував Т. Г. Шевченко. Не скупився з людьми розплачуватися за роботу. У 1898 році запровадив у сусідньому селі цукровий завод (тоді цукроварня). Пани на своїх землях були зобов'язані висівати цукрові буряки. А біля цукрових буряків роботи вдосталь. Приїжджали в село панські економи.

Економ Рокицького давав за день на прориванні цукрових буряків 1 копійку, Рожнатовського — 1,5 коп., а Липинського — Левко Зануда — 2 копійки. А за 2 копійки можна було гарно посидіти з компанією у шинку або ж купити чоботи-витажки (це зі слів старожилів села). А ще згадував П. С. Лесь, що в селі ходили оповіді про вишивані рушники (мабуть, волинські. — В. К.), які були в хаті В. Липинського. Але, на жаль, під час Корсунь-Шевченківської операції часів Другої світової війни “...разом з рушниками село згоріло”. Які теплі спогади лише по собі пан В’ячеслав, проживши у Русалівці лише один рік, де навіть з його рушниками “село згоріло”, а не навпаки!

Воєнне лихоліття Першої світової перервало наукову та господарську діяльність В. Липинського. Він був мобілізований у діючу армію. В листі до Сергія Єфремова від 08. 08. 1914 р. повідомлено: “Шлю Вам, Євгенів Харлампійовичу (Чикаленку. — В. К.), і всім моїм знайомим найсердечніший та найширший, може бути, останній привіт — з надією, що з крові, котра тепер летіє, з того великого перевороту виросте краща доля і для нашої України. Без цієї надії все, що робиться тепер, було б таким страшним кошмаром, що пережити його не було б в людській силі. Я особисто почуваю себе краплиною великого потоку. Іду разом з мільонами синів нашого народу, так, як взяли нас разом з наших сел. І вірю, що кров наша не пропаде марно”.

Навесні 1918 року “руїники України” (слова В. К. Липинського. — В. К.) спалили маєток вченого. У вогні загинула бібліотека та архів, які, за словами першого президента Східно-Європейського дослідного інституту імені В. К. Липинського у Філадельфії Євгена Зиблікевича, “...були в одному ряду серед найбільших приватних колекцій з історії і політичної думки в Україні”.

Револьюційні події покликали В. Липинського до активної праці на ниві державного будівництва. На його особі зосередилася пильна увага при формуванні уряду Павла Скоропадського. Коли Скоропадський радився з Є. Чикаленком, кого послати у Львів, той запропонував В. Липинського як “...людину солідну, розумну”. На що Гетьман відповів: “Да, я його знаю і ціную, але його я думаю взяти сюди”. Високу оцінку політикові дав тодішній Міністр закордонних справ Д. Дорошенко: “Його авторитет стоїть так високо у всіх українських національних партій взагалі, що ім’я В. К. Липинського незмінно фігурувало у всіх комбінаціях зложення нового кабінету міністрів, як кандидата на пост Міністра закордонних справ, від чого одначе він ухилився з власної волі”. Проте В’ячеслав Липинський погодився очолити дипломатичну місію при царсько-королівському дворі у Відні як Надзвичайний Посланник і Повноважний Міністр Української Держави. 1918 року його портрет поміщено в київському ілюстрованому тижневику “Око” у рубриці “Українці, про котрих балакають”.

Після повалення Гетьманату В. Липинський ще деякий час залишався на чолі посольства, хоча не вірив у спроможність нової влади втримати державне кермо у своїх руках, бо вважав, що зараз, як ніколи, потрібна сильна влада, а “українська демократія нездатна до будови Української держави”. Рішення не полишати відповідальний пост дипломат обгрун-

товував тим, що у такий вирішальний момент ніхто не має права ставити особисті чи партійні інтереси вище державних. У цей час він постійно відчував упереджене ставлення до себе з боку Директорії. Особливо неприязно до Липинського ставився В. Винниченко, наголошуючи на його польському походженні. Цікаві спогади з цього приводу залишив Є. Чикаленко. На закид Винниченка, що Липинський — поляк, Чикаленко відповів: “Липинський такий українець, що дай Боже таких... Липинського я знаю ще гімназистом”.

Водночас з відступом армії УНР та Директорії багато чільних діячів українського відродження подалося на Захід. Є. Чикаленко, перебуваючи 30. 03. 1919 р. в с. Жаб’є Косівського району, записав у щоденнику: “Дуже мені хотілося ще побути кілька днів в Станіславові, бо прийшла телеграма, що В. Липинський, віденський посол, має цими днями проїхати на Україну; дуже мені хотілося з ним побачитись, не тільки через те, що я його дуже люблю і поважаю, а й через те, що я мав від нього довідатись про Петруся (син Є. Чикаленка. — В. К.), який повинен був бачитись у Відні з ним. Крім того, я знав, що Липинському і цікаво, і потрібно буде довідатись від мене, як свого однодумця, про все, що діялось у Києві, і що привело до повстання проти гетьмана і до большевицького наступу на Україну. Липинський ще з весни виїхав послом до Відня і мало був усвідомлений про те, що діється в Україні, бо вже і за часів гетьманських, під кінець літа, в урядових сферах почалося таке замішання, що ніяких регулярних зносин з посольствами не було. А після перевороту, коли влада перейшла до Директорії, то з Липинським ніяких зносин не було, бо Винниченко чомусь був страшенно настроєний проти Липинського як католика і не хотів його вважати як посла, навіть, кажуть, видав розпорядження увільнити його з посольства, але міністерство закордонних справ затримало і не виконало того розпорядження”.

Мало хто з відомих українських діячів того часу поділяв монархічні погляди В’ячеслава Липинського. Для Євгена Чикаленка теж потрібно було пройти нелегкий шлях до визнання слушності його думок щодо форми організації міцної державної влади. У листі до Є. Лукасевича Євген Чикаленко зазначив: “Липинського я вважаю за найбільший інтелект на Україні після Грушевського. Але обидва вони по російській приказці — “На всякого мудреца довольно простоты” — спіткнулись, і один полетів безконечно наліво, а другий — направо. Один думає збудувати державу мужиками, а другий — панами, але ні одна держава не збудується на одному класі”.

Пізніше, емігрувавши до Австрії, Чикаленко до Лукасевича писав: “Ідея монархізму не тільки наситила повітря на Україні, а й тут носить між інтелігенцією, у якої соціалізм прийнятий як захисний колір в 17 році (соціалісти-федералісти, соціалісти-самостійники), але вони ще не насмілюються голосно це сказати, як самі кажуть, та й деякі есери та есдеки такої ж думки, але не признаються. Це тільки у Липинського стало сміливості голосно сказати, що тільки монарх може збудувати українську державу, але, на жаль, він зв’язав цю ідею з Скоропадським та з великоземельним панством, коли, навпаки, треба будувати мужицьку мо-

нархію у нас, як Норвегія, Болгарія, Сербія і т.д., тобто gros-баєрівську (фермерську. — В. К.), на яку згоджувалися і німці, але тоді Грушевський, бажаючи ще більшої популярності, друковано заявив, що есери покажуть світові “зразок соціалістичної держави”. Та й показали! Так само показав Винниченко вкупі з Раковським зразок комуністичної держави. Очевидно, народ з 80 % анальфабетів нічого ліпшого за монархію не може збудувати, бо республіка є формою, яка вимагає принаймні 80 % грамотних, як це мають Фінляндія, Естонія, Латвія, не кажучи вже про давні республіки. Коли ми не зуміємо посадити свого монарха, то неминусом доведеться попасти в ярмо всеросійського, це для мене очевидно. Тільки наш монарх зміг би оборонити нашу державу від Москви, а згодом і об’єднати всі українські землі”.

Критично оцінюючи “гризну” українських емігрантів про різні форми державної влади в

Філ. (Скоропис-Йолтуховський. — В. К.) сьогодні рано виїхав до Відня в свою редакцію: готують вже другий випуск “Хлібороба” (“Хліборобська Україна”. — В. К.). Перший ще не вийшов, але ось-ось має вийти. То досить велика книжка і є в ній багато статей. Особливо, кажуть, гарна стаття Липинського. На жаль, Липинський дуже некріпкий: оце недавно пролежав знов майже місяць з температурою 39,0 з лишнім: якийсь грип, кажуть, а я думаю, що у нього і легкі хворі, а од легких вже ослабло страшно і серце. Треба спокій, а він дуже працює, бо боїться, що умре з голоду, бо грошей за душою ніяких немає. А мусить слаті ще жінці і дитині в Галичину, бо і ті нічого не мають. А тут ще й на “Хлібороба” треба грошей: друк тепер коштує страшних грошей, і ось тому так довго альманах і не виходить, що все бракує грошей на друк, а позичить ніде”.

У своєму щоденнику Євген Чикаленко, проживаючи у Карлс-

Пам’ятник на місці поховання В. Липинського. Встановлено у 2002 р.

Україні та її залежність від влади сусідньої Росії, Є. Чикаленко робить висновок: “...і тільки Хлібороби-Державники, на чолі з В. Липинським, твердо й виразно стали на точці погляду, що Українську Державу може збудувати й оборонити від сусід тільки “ділчий” Гетьман-Монарх. До дуже логічних та переконуючих аргументів В. Липинського, одного з найліпших знавців гетьмансько-козацького періоду нашої історії, можна хіба додати тільки те, що, справді, не можна збудувати й оборонити держави з республіканської формою там, де нема своєї національної буржуазії і майже нема інтелігенції і де 80 % людності не може прочитати навіть виборчих списків”.

Несподівано високу оцінку отримала праця В. Липинського “Листи до Братів-Хліборобів” від українського націонал-комуніста Миколи Хвильового, який, прочитавши їх, захоплено вигукнув: “Ідеї ці полонили мене! Я безсилий критикувати їх! Цей товаришок геніально вивчив Україну. Тому думки його справді геніальні”.

З листа дочки Є. Чикаленка Вікторії, писаного 21.07.1920 р., довідуємось про долю В. Липинського в еміграції: “Олександр

баді, записав: “Заїздив сюди, до Карлсбада, щоб провідати мене, зять мій О. Ф. Скоропис. Він їздив до Берліна, щоб здобути грошей для В. К. Липинського, якого лікарі посилають до Швейцарії, кажучи, що він довго не витримає, коли не виїде туди. Шкода мені дуже Липинського, бо я вважаю його одним з найцінніших українців. В Берліні не пощастило вирвати від німців (100 т.м.) по асигновці Мартоса, яку він видав вже давно Липинському. Скоропис сподівається, що вдасться таки вирядити Липинського, бо коли не дадуть грошей німці, то дасть на це Скоропадський, коли йому пощастить продати ліс, якого у нього 41 тис. десятин десь в Московщині”.

У листі до батька 10.12.1920 року Вікторія Скоропис повідомляє: “Ол. Ф. знов виїхав днів на 3 до Липинського. Липинський, як і всяка хвора людина, боїться подорожі, та, може, і не дарма: тепер їхати дуже не зручно: вимотує здоров’я у здорових, а йому може скоротити і життя! У нього там хата тепла, а аби дістав більше грошей, то й харчувався би краще, а то дуже багато працює, а їсти гаразд нічого, бо на все страшна дорожнеча”.

Надзвичайно сильно охарактеризував В’ячеслава Липинського авторитетний представник духовенства Української Греко-Католицької Церкви Йосип Сліпий, який відвідав його, прикутого хворобою до ліжка, взимку 1930 року: “Я був два рази у Липинського в його маєтку у Стирських горах, в Бадегу. Не було більшої духової насолоди, як розмовляти з тою людиною. Його ум — це, мабуть, найбільша українська криниця знання, а під духовим оглядом — це просто велетень. Робив у розмові враження лікаря, що може і вміє поставити на ноги знеможену і бити сумнівами людину. Мені ніколи більше не довелось стрічати в житті такої багатої в духовому й розумовому розумінні людини”.

Тяжким для Липинського були його розрив і ворожнеча з О. Назаруком, з котрим він провадив жваве і цікаве листування впродовж майже десяти років. З цього приводу тим більше вагомим є твердження О. Назарука, яке він висловив у статті на шості роковини смерті В. Липинського “Панахида по Липинським”: “...той світський чоловік виконав заповідь Богу про любов до ближнього, виконав її повністю. Серце своє і великий ум свій пожертвував погордженням, гнобленням, топтанням ближнім своїм... За що ж він такий улюблений? За правдиву і велику любов свою до землі української і до народу українського, на котрій і серед котрого поселилися прагди його як колоністи. А він здобув собі право почуватися не колоністом, але горожанином української землі і то не змінивши віри ні обряду свого. В’ячеслав Липинський все був і до кінця остався вірним Католицькій Церкві і римо-католицькому обряду. Та від Кавказу по Сян, мабуть, нема такого українця, без огляду на те, чи він православний чи греко-католик, який у тім римо-католикові не бачив би рідного брата, що найширше любив українську землю і нарід її та бажав їм усім серцем своїм якнайкращого розвитку і працював для такого розвитку”.

Не може бути сумніву, що Липинський — се найбільший з політичних мислителів нашої землі і що черга на його зрозуміння ще прийде. Ще здійсниться величні замисли його. Здійсниться може скорше, ніж думають люди”.

Одна польська газета 1930-х років назвала В. Липинського “парадоксом нашого століття”, чим підтвердила несприйняття польським загалом великого патріота Української Землі, який з походження був поляком.

Та прислухаймося до голосу дружини Болеслава Змієвського, племінника В’ячеслава Липинського, пані Ірени Кучі-Змієвської, до речі, теж польки, яка в листі до автора цієї статті написала: “В. Липинський був дуже мудрою людиною, і якби всі були такими — не було б війн і тієї величезної трагедії” (мається на увазі українсько-польський конфлікт часів Другої світової війни. — В. К.). В одному з наступних листів п. Ірена знову повертається до характеристики свого визначного родича: “Цей лист (ідеться про лист В. Липинського до К. Пуласького. — В. К.), як на мене, — то дуже цікава фактура — свідчення правоти і шляхетності автора. Читала його багато разів, хоча копія дуже затерта. А однак поляки його не дооцінили. Та хіба тільки його? Крашевському теж не могли подарувати скасування панщини. Якби було більше таких правильних людей, як ці двоє, може, не було б війн і задрощів”.

Долі українського сходу

У Національному музеї історії України в Другій світовій війні працює виставка “Український Схід”, присвячена патріотам України, які на сході нашої держави відстоюють її суверенітет та цілісність.

За два з половиною роки співробітники Музею зібрали понад 4 тисячі автентичних музейних предметів, які висвітлюють події на сході України. Половина з них представлена на новій виставці, більшість — експонують вперше.

У пролозі до виставки — колекції прапорів і шевронів, переданих до музею учасниками бойових дій. Акцентна композиція виставки “Хресний шлях” уособлює криваву ціну, яку платить наш народ за право вільно жити на своїй землі. Нелегка доля мешканців Донбасу, які опинилися в зоні війни, постає в композиції “Цивільні”.

Картину подій на Українському сході доповнює галерея робіт відомих фотодокументалістів.

На знак вдячності за братню допомогу представлений на виставці символічний “іноземний легіон”, у складі якого захищають українську землю білоруси, грузини, чеченці та представники інших народів.

Зокрема тут розповідається про **Яна Мельникова** (позивний “Білорус”) — бійця тактичної групи “Білорусь” 5 окремого батальйону ДУК “Правий сектор”. Громадянин Республіки Білорусь після загострення ситуації на Євромайдані в Києві та вбивства свого земляка Михайла Живневського прибув в Україну. Був активним учасником Революції Гідності. Від початку бойових дій на сході України одним із перших зарахований до тактичної групи “Білорусь”. 10 серпня 2015 року був учасником бою поблизу с. Старогнатівка Донецької області. В подальшому брав участь в боях поблизу Авдіївки, Пісків, шахти Бутівка, Блокам’янки та Мар’їнки. Нині перебуває в зоні бойових дій на сході України. **Алесь Чаркашин** теж був бійцем тактичної групи “Білорусь”. Навчався в Таврійському християнському інституті (м. Херсон). Від початку бойових дій на сході України — у складі ДУК “Правий сектор”. 10 серпня 2015 р. в бою під Волновахою дістав важке поранення, від якого помер 28 серпня 2015 р. Посмертно удостоєний недержавної нагороди — “Народний Герой України”.

Алеко Гріголашвілі (позивний “Чужий”), був учасником миротворчої операції в Іраку, російсько-грузинської війни (2008 р.). 18 жовтня 2014 року вирушив добровольцем на схід України, де став бійцем Грузинського національного легі-

ону. 18 грудня Алеко загинув, потрапивши в засідку поблизу села Старий Айдар Луганської області. Боець визнаний Людиновою року в Грузії на щорічній церемонії нагородження “Золотий пергамент” за версією агентства GHN.

Мамука Мамулашвілі — випускник Центру дипломатичних і стратегічних наук (Франція). Уперше взяв до рук зброю під час грузинсько-абхазької війни 1993 р. Воював разом зі своїм батьком — Зурабом Мамулашвілі, командиром одного з підрозділів грузинської армії. У

кінчив вищу школу МВС СРСР. Служив у загоні міліції спецпризначення. Під час Першої російсько-чеченської війни склав повноваження і став на захист Ічкерії. Командував першим штурмовим батальйоном. Під час цієї війни загинули півторарічна донька та сестра І. Мунаєва. 70-річного паралізованого батька побили російські солдати, і він помер від отриманих травм. У 1999—2000 р. бригадний генерал Збройних сил Ічкерії І. Мунаєв був комендантом Грозного. На початку 2001 р. його призначили командувачем Півден-

громадських організацій “Соціально-ліберальний захист” **Андрій Павленко** теж розпочав свою волонтерську діяльність 2014 р. Разом із групою однодумців відвідує військові підрозділи, що перебувають на найнебезпечніших ділянках фронту. На схід здійснив понад сто поїздок. Допомога військовослужбовцям та їхнім родинам стала невід’ємною частиною його життя.

Поруч історії військових журналістів. Капітан-лейтенант **Дмитро Лабуткін** був редактором редакції телерадіокомпанії Міністерства оборони України “Бриз”.

14 років був нагороджений вищою військовою нагородою Грузії — орденом Вахтанга Горгасалі III ст.

З початком бойових дій на сході України Мамука очолив інтернаціональну групу добровольців і долучився до українських військ. У лютому 2016 р. Грузинський національний легіон увійшов до складу 25 окремого мотопіхотного батальйону “Київська Русь” ЗСУ. Брав участь у боях за Луганський аеропорт та Дебальцеве. Нині М. Мамулашвілі боронить українську землю.

Іса Мунаєв (позивний “Кандагар”) був командиром Міжнародного миротворчого батальйону ім. Д. Дудаєва. Учасник бойових дій в Афганістані. За-

но-Західного сектору оборони. 2007 р. після важкого поранення вивезли до Данії. Саме там почалося формування миротворчого батальйону ім. Д. Дудаєва, першим командиром якого був І. Мунаєв. Загинув 2 лютого 2015 р. під Дебальцевим.

Частина стендів експозиції розповідає про волонтерів. **Олена Щербина** з Кропивницького волонтерською діяльністю почала займатися у травні 2014 р. Здійснила понад 100 поїздок у зону АТО. Крім допомоги військовослужбовцям опікується родинами загиблих бійців, дитячими будинками, підтримує зв’язки з волонтерами прифронтової зони.

Голова правління Асоціації

халася з Дебальцевого на Бахмут, потрапила в засідку, почався бій, під час якого Дмитро зник безвісти. У березні 2015 р. його впізнали серед загиблих. Нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ст. (посмертно) та удостоєний недержавної нагороди — ордена “Народний Герой України” (посмертно).

А фоторепортер газети “Голос України” **Олександр Клименко** пройшов гарячі точки у колишній Югославії, Лівані, Кувейті, Сьєрра-Леоне, Лівані, Судані, Конго та Придністров’ї. Під час Революції Гідності був поранений. Від початку бойових дій на сході України, фіксував події, що відбувалися на Донбасі.

Не менш промовистими від людських є долі автомобілів. Автомобіль ISUZU TROOPER придбаний на кошти патріотів і переданий у серпні 2014 р. волонтером Олексієм Тітовим 2 загону спецпризначення 3 окремого полку спецпризначення (м. Кропивницький). Зрешечений кулями та осколками, він має власний бойовий шлях. Із початком боїв високої інтенсивності за Донецький аеропорт (кінець серпня—початок вересня 2014 р.) легендарний позашляховик не “пропустив” жодного бойового виїзду, майже щодня проїжджаючи по відкритих ділянках місцевості, що прострілював противник.

Під час оборони Донецького аеропорту автомобіль був у розпорядженні підгрупи мінування 5 роти спецпризначення під командуванням старшого лейтенанта Вадима Чернишева, яка виконувала завдання з мінування підходів до стратегічного об’єкта, встановлення інженерних загороджень на ділянках ймовірного прориву противника.

На автомобілі здійснювалося патрулювання периметра Донецького аеропорту розвідниками під командуванням старшого лейтенанта Євгена Подолянчука.

28 вересня 2014 р. під час чергового обстрілу 120-мм мінометна міна розірвалася за декілька десятків метрів від автомобіля. Однак це не завадило командиром групи спецпризначення старшому лейтенанту Дмитру Бондаровичу на двох пробитих шинах евакуйовати поранених до селища Піски, забрати боєприпаси і воду та повернутися до аеропорту.

У ніч з 3 на 4 жовтня 2014 р. останні бійці 3 окремого полку спецпризначення, які перебували в аеропорту без ротаций із квітня, були евакуйовані цим автомобілем до місця постійної дислокації в м. Кропивницький. Завдяки надійності та високій прохідності автомобіль не раз рятував життя військовослужбовцям.

Славні історії також мають автомобіль ВАЗ “Нива” Героя України, старшого лейтенанта Івана Зубкова — командира роти вогневої підтримки 90 десантно-штурмового батальйону 81 десантно-штурмової бригади ЗСУ та автомобіль FORD SCORPIO Героя України, майора Андрія Кизила (позивний “Орел”) — заступника командира механізованої бригади Збройних сил України.

Історія декомунізації

У Національному музеї історії України Державна архівна служба України презентувала архівно-музейний проект “Декомунізація: архівні хроніки”. Виставка приурочена до другої річниці ухвалення Верховною Радою України законів “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”, “Про правовий статус та вшанування пам’яті борців за незалежність України”, “Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939—1945 років”, “Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917—1991 років”.

Вперше презентували оригінали документів з архівних кримінальних справ репресованих громадян. В експозиції представили справи щодо видатних українських громадських і культурних діячів Олександра Грушевського, Остапа Вишні, Людмили Старицької-Черняхівської, Василя

Вишиваного (Вільгельма Габсбурга-Лотрінгена) та інших. І це лише фрагменти великого комплексу документів, що зберігаються в Центральному державному архіві громадських об’єднань України і є незаперечним свідченням жальких проявів радянського тоталітарного режиму.

Архівісти мовою документів розповіли про свою роботу щодо пошуку та об’єднання родин, які, потрапивши у лещата великого терору і втративши назавжди один одного в далекі 30-ті роки

XX століття, через 80 років відновили родинні зв’язки.

Сторінку підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

«Космічний злет» кінорежисера Тарковського розпочався в Каневі

Цього року у квітні виповнилося 85 років з дня народження видатного кінорежисера зі світовим ім'ям Андрія Тарковського. Спогади про нього запропонувала нам доктор мистецтвознавства, двоюрідна сестра Андрія Арсеновича, киянка Неллі Тарковська-Гассанова. Публікуємо уривки з її спогадів, зокрема детальніше зупиняємося на тому, як відбувалися кінозйомки фільму «Іванове дитинство» в Каневі, з якого почався творчий злет митця.

Світову популярність 29-річному Андрієві Тарковському принесла перша його повнометражна робота — «Іванове дитинство», поставлена 1962 року за мотивами твору В. Богомолова «Іван». Цей фільм був удостоєний багатьох престижних кінематографічних премій, зокрема «Золотої лева» святого Марка на XXIII Міжнародному Венеційському фестивалі, золотого приза в Акапулько, найвищої нагороди, першої премії в Сан-Франциско.

Картина «Пристрасть за Андрієм» з Анатолієм Солоніциним у головній ролі, яка вийшла в прокат 1971 року зі скороченнями під назвою «Андрій Рубльов» увійшла в 10 найкращих фільмів в історії кіно. Завоювали світове визнання й усі інші його фільми: «Соляріс» (1972), «Дзеркало» (1974), «Сталкер» (1979), «Ностальгія» (1983), «Жертвопринесення» (1986). 1982 року він виїхав за кордон працювати, а 1984-го емігрував із СРСР разом з дружиною на запрошення Федеріко Фелліні.

Служити Добру, служити Людству, показати незламність Людини — творчі переконання митця. Тарковський писав: «У мене пристрасть — розглядати героїв у момент їхньої кризи, душевного перелому. Але врешті бачити людину — переможцем або принаймні незламаною!».

Тарковський помер у Парижі у віці 54 років 29 грудня 1986 року від раку легень. Похований на цвинтарі Сент-Женев'єв-де-Буа. На його могилі напис: «Людині, котра побачила Ангела», — і пам'ятник у вигляді семи сходинок (зняв сім кінофільмів), що йдуть угору (скульптор Ернст Неізвестний).

У місті Юр'ївець облаштовано музей у будинку, де провів дитинство Андрій Тарковський. Його музей є також у місті Флоренція. З 2007 року існує Міжнародний кінофестиваль «Дзеркало» імені Андрія Тарковського, який щорічно відбувається в російському місті Іваново.

Кажуть, людина жива, доки її пам'ятають. Андрієві Тарковському судилося довге життя у наших серцях, у пам'яті вдячних глядачів.

«Прощай, невмигана Росіє, здрастуй, прекрасний Мілан»

— Я взялася за нелегку задачу, — розповісти про людину-загадку, медіума, здатного передбачати майбутнє, чиє мистецтво і творчість — Дар Божий, а життя — келих, наповнений болем, образами, особистою трагедією, постійною боротьбою за себе, своє ім'я, безкінечними стражданнями, — зізнається Неллі Сергіївна. — Мої спогади допоможуть відтворити образ геніального кінорежисера ХХ століття, якого оцінив світ, але не зрозуміли на Батьківщині.

Чому влада в Росії знищує талановитих людей? У цьому сенсі показові долі Шостаковича, Прокоф'єва, Ахматової, Зощенка... І Тарковського.

Андрій Тарковський аргументував своє рішення про виїзд з СРСР негативним ставленням до нього, неможливістю вільно працювати, творити. Тому його вибір — покинути Росію і виїхати в іншу країну, де його праця буде гідно поцінована, а також його слова: «Ні живим, ні мертвим я не хочу повертатися до Росії, де мене ніколи не розуміли і всіляко травили...» — дуже переконливі.

Тарковський помер, не змінюючи радянського громадянства і не попросивши ніде політичного притулку.

Його інтуїції можна було позаздрити
Андрій згадував, що ще в ди-

тинстві на нього справили велике враження Довженкові фільми «Земля», «Щорс», Сергія Ейзенштейна «Броненосець «Потьомкін». Напевно, це також послужило поштовхом до того, що він вступив до ВДІКу, перший курс якого закінчив улітку 1955 року. В кіно тоді ми все більше й більше захоувалися. У Москві майже з десятирічним запізненням переглядали «Пайзу» Роберта Росселліні, «Без жалості» Альберто Латтуади, «Трагічну охоту» і «Гіркий рис» Джузеппе де Сантіса. Були в захопленні від італійського неореалізму. Хоча Андрій уже тоді сміливо заявляв, що неореалізм — це пройдений етап. На зміну йому прийде щось нове, яке треба шукати. Його інтуїції можна було позаздрити! Адже він тоді ще не знав, що Фелліні вже зняв «Шахраї», «Дорогу», «Ночі Кабірї», які ми змогли побачити через 6 років, і тоді ніхто ще не уявляв, що через 20 років багато хто з італійських зірок стане його друзями, що він там житиме і працюватиме понад 6 років.

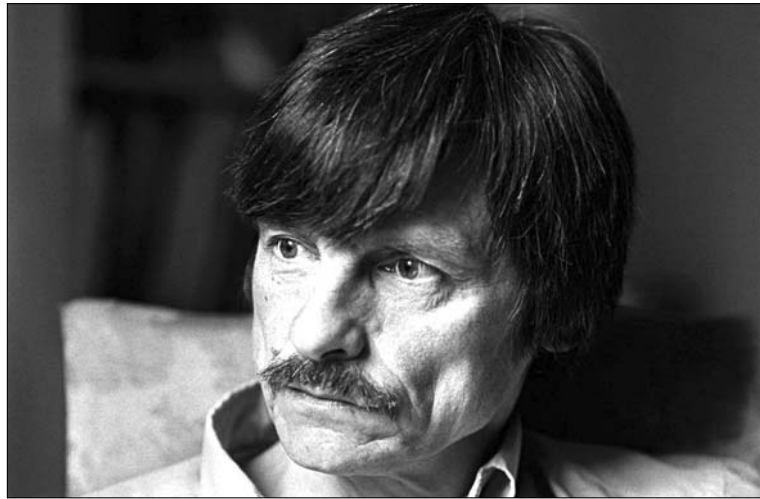
Студенти ВДІКу з цікавістю переглядали й нові польські фільми А. Вайди, Є. Кавалеровича, А. Мунка та ін. Під їхнім впливом Андрій створив кіноетюд про свої враження від роботи, про людей, з якими працював у геологічній партії в тайзі на Курейці.

Я любила слухати спогади Андрія, мене вразив таємничий випадок, який стався з ним під час геологічної експедиції на Курейку 1953 року. «Лежу я сам у мисливській хатинці, ніч, — розповідав Андрій. — Завиває вітер, скриплять дерева, насувається буря. І раптом чую голос: «Тікай звідси!». Думаю: почулось. А голос знову: «Тікай звідси!». Я вискочив із хатинки, чи то підкорившись голосу, чи то з переляку. І одразу ж величезна модрина, зламана могутнім поривом вітру, упала на хатинку, саме на той куток, де щойно лежав».

Тарковський узагалі любив усе таємниче і незрозуміле, у нього з дитинства зібралось багато історій про знамення, ворожіння і пророцтва. Почавши з родинних сільських і тайгових чудес, Андрій і потім серйозно цікавився непізнаною, надприродною стороною буття. Таємниця стала однією з найважливіших сторін його творчості.

Уся група була закохана в сценарій Тарковського про дитину війни

Фільм «Іванове дитинство» знімали на кіностудії «Мосфільм» 1961 року. Андрій сам обрав майданчик для зйомок головних епізодів на місці справжніх подій в Україні, в Каневі, куди мосфільмовським автобусом відправилася уся знімальна група з апаратурою і необхідним обладнанням. Зйомки у Каневі відбувалися в кінці літа і восени. Андрій дуже хвилювався, він уперше відповідав за людей, апаратуру і хід зйомок. Про Канів попередньо багато чого дізнався, бо давно хотів побувати в Україні, на батьківщині свого любимого батька. Про відомий на весь світ комплекс Шевченківського національного заповідника, до якого входить Літературно-меморіальний музей, най-

більший в Україні пам'ятник Шевченку на Тарасовій горі, до якого веде 300 сходинок, хрест, який раніше стояв на його могилі, перший музей Кобзаря і чудовий парк.

Знаменно, що одразу після поселення до готелю «Тарасова Гора» Андрій повів усю свою команду до музею Шевченка, щоб уклонитися геніальному українському поетові, а до підніжжя пам'ятника актори поклали червоні троянди. У книзі відгуків музею досі зберігається запис, який залишив оператор Вадим Юсов від імені знімальної групи Мосфільму 11 серпня 1961 року. Також на проханні Андрія уся знімальна група відвідала Успенський собор — пам'ятник архітектури XII століття, де нині музей декоративно-прикладного мистецтва, і помітилися за успішні зйомки. А згодом, викроївши трохи часу, група відвідала інші шевченківські місця — Моринці, Кирилівку.

Перед початком зйомок Андрій провів з групою характерну настановну бесіду: «Якщо ви усім серцем прагнете до чогось кращого, до того, чого цей світ дати не може, визнайте це прагнення за голос Божий, звернений до вас. Просіть його дати вам покаяння, відкрити вам Христа у його неосяжній любові, у його досконалії чистоті. Любов до Бога й людини — принципи Закону Божого. Безкорислива любов і добрі справи — ось чим було наповнене його життя. Пам'ятайте, що кожен наш вчинок не повинен бути осквернений корисливими спонуканнями, ворожим ставленням до Бога. Кожен із нас буде відчувати на собі вплив Бога, буде ненавидіти своє себелюбство, егоїзм і прагнути сприймати вірою праведність Христову, досягнути внутрішньої чистоти, яка *відповідала б закону Божому*». Після цього взялися до роботи.

Наша зустріч з Андрієм у Каневі була не випадкова. Він шукав мене і мого батька — своїх родичів польського походження. На знімальному майданчику в Каневі, куди ми з батьком прибули в гості до Андрія, я провела весь день 11 вересня. Познайомилася з усією творчою групою, але на все життя запам'ятався хлопчик з великими дивовижно красивими голубими очима, 15-річний Микола Бурляев, який грав у фільмі головну роль (його рекомендував Тарковському Андрій Кончаловський, друг режисера). Фільм про війну, про смерть і зламне дитинство.

Уся група була закохана в сценарій Тарковського і операторську роботу Вадима Юсова. Я раділа за Андрія — у нього було все необхідне для успіху фільму: чудовий сценарист, прекрасний кінооператор, найкраща (на той час) знімальна апаратура, імпортована плівка, а головне — актори. У Каневі були вибрані наддивовижно красиві місця для зйомок, особливо набережжі Дніпра.

До складу акторської команди Андрія входили дуже талановиті люди і серед них український актор родом із Херсона Микола Гринько, який у цьому фільмі грав роль підполковника Грязнова. Я записала його спогади про зйомки.

Микола Гринько: Він намагався зрозуміти моральну сутність людського буття

— З Тарковським раніше я не був близько знайомий. Однак згодом познайомилися. Я був дуже здивований, коли дізнався, що в Держкіно йому запропонували сценарій на актуальну тему, але він відмовився. Молодий режисер, нещодавній випускник, мотивував свою відмову тим, що у нього власні творчі плани. Дрібна тематика його не цікавила, він занадто дорожив своїм часом. Його хвилювали глобальні теми, що й стало принципово важливою рисою усіх його фільмів — намагався зрозуміти моральну сутність людського буття — сьогодні і в майбутньому.

Молодий режисер Андрій Тарковський уважно і дуже ретельно добрав свою команду, його тандем Тарковський—Юсов був на диво злагодженим і плідним. У Андрія був свій, лише йому властивий почерк. І тому його фільми не сплутаєш ні з якими іншими. Він був глибоко переконаний, що створює свої фільми не для еліти й не для обраних, хоч багато хто стверджував, що мова його картин занадто ускладнена. Я сам не все сприймав беззаперечно...

Андрій був чарівною людиною. Навколо нього утворилося коло людей, яким він довіряв, а «прохідним балом» до цієї компанії була обов'язкова людська риса — порядність. Під час зйомок і після них зі своїми був простий і доступний, але завжди присутня була певна дистанція, далі якої не допускав. Завжди чесний, без найменшої фальші. Справжній інтелігент. Мені подобалася його стійкість і принциповість у відстоюванні власної

точки зору. Справжній боєць — ніколи не відступав і не здавався, а вже повірте мені, ворогів у Тарковського було багато, і ця ворожість замішана передусім на людській заздрості.

Ми познайомилися з Андрієм, коли на моєму рахунку було вже 5 фільмів. Я вважав себе справжнім «кіношником». Працював із граничним навантаженням. І раптом замість довгоочікуваної відпустки — пропозиція зніматися у фільмі «Іванове дитинство» у режисера-початківця. Коли дізнався, що знімати фільм збираються під Каневом на місці справжніх військових дій на Дніпрі, а режисер — ще зовсім юнак у легенькій кепочці, насунутій на очі, в потертих стареньких джинсах, я погодився.

Сценарій спочатку мені не сподобався. Я був вихований на тому, що фільми про війну — це атака, сутички, рейди і обов'язково перемога. А тут усе було не так! Подивитися... головний герой — хлопчиксько... якісь сни.

Уже під час перегляду на «Ленфільмі» я почав пильно придивлятися до картини. Дивився і думав: «Як так, чому я цього не побачив, не відчув, коли читав сценарій?» До глибини душі, до сліз, до самозабуття я був полонений фільмом і дитячими снами Івана. Відтоді почав обережніше ставитися до оцінки режисерських сценаріїв, особливо у кінорежисерів-початківців.

Після фільму «Іванове дитинство» я став великим прихильником Андрія Тарковського. І як актор, і як глядач. З нетерпінням чекав його нових картин. І ось почалися зйомки фільму «Пристрасть за Андрієм» («Андрій Рубльов»). Навіть не розраховував, що Андрій запросить мене до себе в картину. Але, на моє здивування і велику радість, мені запропонували роль Даниїла Чорного».

Вірю: Українське кіно матиме найвищі нагороди

Підводячи підсумок розповіді про Андрія Тарковського, хочу наголосити: вірю в те, що слава українського кіно незабаром відродиться, воно матиме найвищі нагороди.

Отже, Україна 1960-х років стала стартовим майданчиком «космічного злету» режисера Андрія Тарковського і його широкоформатного фільму «Іванове дитинство». Саме Україна може пишатися тим, що цей фільм приніс йому світову славу і загальне визнання у світі міжнародного кіно.

Сьогодні українське кіно набирає сил на майбутні перемоги і на найвищі нагороди «Оскар», «Золотий ведмідь», «Дзеркало» та інші знаки пошани для українських кінорежисерів та акторів.

Пропоную створити в Україні Міжнародний центр працівників мистецтва «Дім мистецтва», до складу якого увійдуть найкращі художники, режисери, кінорежисери, оператори, актори, драматурги та інші творчі люди. Такий центр просто необхідний з метою представлення України на різноманітних міжнародних форумах, проведення в країні ювілейних дат, подій. Для нагороди найталановитіших митців заснувати приз у вигляді Золотої гілки калини.

Записала
Надія КИР'ЯН

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

У Києві урочисто пройшов фестиваль “IX міжнародна Пасхальна асамблея “Духовність єднає Україну”. Асамблея проходила з 17 до 30 квітня у церковних храмах і концертних залах Києва. Мистецьке свято відбувалося під патронатом Українських православних церков за сприяння Національної академії мистецтв України і творчих спілок.

Відкриття асамблеї відбулося у Національному заповіднику “Софія Київська” духовним хором співом, передували йому урочисті фанфари й Великодні передзвони храмів Києва. Програма фестивалю — 46 музичних заходів, серед яких виступи провідних колективів і солістів України, виступ ансамблів пісні і танцю “Сіверські клейноди” з Чернігова та “Дарничанка” з Києва, оркестру народних інструментів, презентацію книг... Звучала музика різних епох, жанрів і стилів у виконанні зарубіжних гостей — старовинні церковні й фольклорні пісенні твори, оперна, симфонічна, хорові і камерна класика, а також надсучасні композиції українських і зарубіжних авторів. “Асамблея — це радість. Це наше велике прекрасне завоювання”, — сказала знана композиторка Леся Дичко. На фестивалі виступили блискучі хори, які здобули

«Духовність єднає Україну»

визнання в Україні і за кордоном. Проведення Асамблеї-2017 збіглося з 80-річчям кафедри хорового диригування Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Особливу увагу шанувальників музики привернули монографічні концерти: “Літургія” Євгена Станковича, українська духовна музика ХХІ століття: Володимир Рунчак, “Пісні безвременья” Георгія Свиридова, “Реквієм” Вольфганга Амадея Моцарта, “Літургія Святого Іоанна Золотоустого” Якова Яциневича. В концерті визнаного у нас і за кордоном композитора Володимира Рунчака “Мої звукові метаморфози” прозвучали твори “На смерть Ісуса” у виконанні жіночого академічного хору “Anima” з КНУКіМ, “KYRIE ELEISON” та “В наслідуванні Шостаковича” у чудовому виконанні скрипальки Мирослави Которович та Ігоря Саєнка (баян). Цьогоріч до проведення Пасхальної асамблеї долучилися також посольства Італії, Узбекистану, Швейцарії, Литви, Угорщини та Польщі. У рамках Асамблеї в “Музичних діалогах” із великим успіхом виступили творчі колективи та виконавці з цих країн. Так, 18 квітня відбувся концерт “Музичний діалог: Україна—Швейцарія” за участю всесвітньо відомого дуету піаністок Тамар (Швейцарія) і Натія (Грузія) Берая. Прозвучали твори

для фортепіано в чотири руки й двох фортепіано Сергія Рахманінова, Моріса Равеля, Ференца Ліста і Вітольда Лютославського. 19 квітня відбувся концерт із циклу “Музичні діалоги” — “Україна—Узбекистан” за участю провідної солістки Державного академічного Великого театру опери та балету імені Алішера Навої (м. Ташкент) Муяссар Раззакової. У першому відділенні співачка продемонструвала зразки національної узбецької во-

кальної культури, приємно порадувала публіку виконанням творів українських композиторів Миколи Лисенка й Олександра Білаша. Друге відділення було цілком присвячено оперній класиці. У ньому взяли участь народні артисти України, солісти Національної опери Іван Поно-

маренко та Олександр Дяченко, а також хор і оркестр Оперної студії Академії під орудою її головного диригента, лауреата міжнародних конкурсів Сергія Голубничого та заслуженого діяча мистецтв України Алли Кульбаби. В діалозі “Україна—Литва” взяв участь камерний хор Cantate Domino з м. Каунаса. У його виконанні прозвучали духовні й світські пісенні твори. Символом проекту “Україна—Італія” стала прем’єра маловідомої у нас опери Дж. Россіні “Пробний камінь...” — спільна праця Академії та Посольства Італії в Україні. Діалог “Україна—Угорщина” втілила програма “Фольклор єднає нас” у виконанні гуртів “Салонна”, “Тячевська банда” та “Солотвинське тріо” з Угорщини. А чудовий концерт Ришарда Золдзевського (саксофон) і Піотра Роека (орган) презентували діалог “Україна—Поль-

ща”. У рамках Пасхальної асамблеї належно вшановано пам’ять видатних українців — діячів музичної культури, народних артистів, професорів Анатолія Авдієвського, Дмитра Гнатюка та Олега Кудряшова. Так у концерті пам’яті Анатолія Авдієвського “Пісня — душа моя” Національний заслужений академічний народний хор України ім. Г. Верьовки на біс виконував для слухачів народні пісні в обробці славетного Майстра. А у концерті “Два кольори мої, два кольори” прозвучали улюблені пісні народного артиста України Дмитра Гнатюка. А Національний ансамбль солістів “Київська камера” під орудою В. Матюхіна з успіхом виконав Музичну присвяту (пам’яті народного артиста України професора Олега Кудряшова). Окремим заходом “IX міжнародної Пасхальної асамблеї “Духовність єднає Україну” став концерт-реквієм пам’яті Героя України Василя Сліпака 28 квітня у Великій залі Музичної академії. Саме з цього

дня зала носитиме його славетне ім’я. У концерті-реквіємі “Праведная душе...” пам’яті видатного українського оперного співака, який загинув у зоні проведення антитерористичної операції на сході нашої держави, взяли участь рідні Героя України та провідні артисти Національної опери України, які поділилися теплими спогадами про Василя Сліпака — широго патріота української держави, вірного сина нашого народу... Вечір пам’яті провела народна артистка України Лариса Кадирова. Міністр культури Євген Нищук взяв участь у відкритті пам’ятної дошки на стіні при вході у Велику залу Національної музичної академії України і присвятив герою поезію Миколи Вінграновського. Пасхальна асамблея урочисто завершилася безсмертною симфонічною музикою Людвіга ван Бетховена у виконанні студентського симфонічного оркестру НМАУ ім. П. І. Чайковського під орудою Ігоря Палкіна. В рамках Асамблеї традиційно відбувся благодійний захід “Вірою, Надією Єдині”. Зокрема під час концертів, які майже всі були безкоштовними, збирали кошти на лікування онкохворої 10-річної художниці Ані Безкоровайної, виставку чудових картин якої можна було побачити у фойє Великої зали.

Світлина з вечора “Праведная душе...” пам’яті Василя Сліпака.

Олена ЛОГІНОВА, молодший науковий співробітник Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка

“Протягом багатьох років навчання у музичній школі мені постійно впадало в око, що до програм музичних шкіл, училищ зрідка вносять інструментальні твори українських композиторів, класиків і сучасників. Наші музиканти виховуються переважно на іноземних зразках. Іноземні зразки не завжди цивілізують емоційний світ наших музик. Це може зробити лише національна музика”, — говорив композитор Володимир Івасюк.

Але, мабуть, сьогодні Володя був би дуже втішений, що його земляки — вихованці Кіцманської музичної школи ім. В. Івасюка — виконують залюбки не тільки твори українських митців, а й його власні.

Школа заснована 1955 року.

Музичні інструменти в піснях Івасюка

Спочатку була філіалом Чернівецької музичної школи № 1, а з 1956-го — самостійний музичний навчальний заклад, першим директором якого був Юрій Миколайович Візюк — заслужений працівник культури, прекрасний скрипаль, учитель Володі Івасюка.

1999 року постановою Кабінету Міністрів України № 145 / 71 від 29 липня 1999 року закладу присвоєно ім’я Володимира Івасюка. Нині школою керує досвідчений педагог Ірина Василівна Мігірюк.

У школі працюють відділи: фортепіанний, струнно-смичковий, народний, духових та ударних інструментів, театральний. У школі діють хори молодших та старших класів, духовий та народний оркестри, фольклорний ансамбль, ансамбль бандуристів, скрипалів, вокально-інструментальний, зокрема, з учнів та вик-

ладачів. За час свого існування школа випустила близько 2000 випускників.

Чернівецький обласний меморіальний музей спільно з Кіцманською музичною школою імені В. Івасюка 2014 року започаткували проект “Музичні інструменти у піснях В. Івасюка”. Першим інструментом у цьому проекті була скрипка — королева музики, як перший інструмент, на якому навчився грати Володимир Івасюк, другим інструментом стала гітара, третім — ошатний красень-рояль. 27 квітня Чернівецький обласний меморіальний музей Володимира Івасюка знову гостинно відчинив двері викладачам та учням Кіцманської музичної школи імені В. Івасюка. Цього разу у проекті йшлося про духові інструменти.

Викладач-методист Кіцманської музичної школи ім. В. Івасюка, однокласниця Володі по музичній школі Галина Василівна Семенюк цікаво і доступно ознайомила гостей із черговим дослідженням “Музичні інструменти у піснях В. Івасюка. Духові інструменти”.

Заворожувала флейта Анастасії Мудрик, Христини Стасюк, кларнет Олександра Берковського та Дмитра Крупка, акомпанувала юним музикантам викладач КМШ ім. В. Івасюка Олена Іванівна Ладичко.

Схвилювали натхненням виконаннями пісень В. Івасюка талановиті вокалісти Станіслав Анісін та Яна Бевчик (“Зелена пісенька”, “Золотоволоска”, “Колиска вітру”, “Кольорові пташки”).

Гостями заходу були родина композитора, студенти II курсу ЧОУМ ім. С. Воробкевича — майбутні бібліотекарі та музиканти, учні та викладачі КМШ ім. В.

Івасюка, науковець з Америки — Марта Бойко, кандидат психологічних наук, дослідник з проблем глобального здоров’я Інституту міжнародного навчання, постдокторський дослідник Єльського університету, учасник програми наукових досліджень імені Фулбрайта.

Відомі митці світу присвятили багато творів славетному композитору, деякі з них у постійній експозиції музею. Цієї днини завітав художник Михайло Єлисоветій з прекрасним дарунком — gobelеном “...Тече вода, тече бистра” (2007), який поповнить фонди Чернівецького обласного меморіального музею Володимира Івасюка.

Колись Володя зазначав: “Мене цікавлять усі інструменти. Це повітря, яким дихаю”. Це підтвердили і юні обдаровані музиканти Кіцманщини, які також понад усе люблять музику і дарують радість усім, хто слухає чудові мелодії у їхньому виконанні.

Євген ГОЛИБАРД
Фото Валерія СОЛОВІЙОВА

«Повітроплавання» Валентини Давиденко

Під такою назвою у Галереї мистецтв Деснянського району столиці діяла чергова виставка творчого доробку багатожанрової майстрині.

У просторій і водночас затишній залі з прямокутними колонами, що створюють кілька окремих псевдоінтер'єрів, особливо органічними є сорок живописних робіт пані Валентини, розміщені на стінах і стендах галереї.

Про її значний внесок у розвиток української культури не лише як художника, а й автора чотирьох поетичних збірок, чудового перекладача з італійської, заслуженого журналіста України й головного редактора на Радіо “Голос Києва”, розповіли у своїх виступах народний художник України Валерій Франчук, письменник Василь Портяк, численні друзі та колеги героїні вечора.

Її цикли радіопередач “Світ розмаїтій”, “Портрети і дзеркала” та інші вже понад десять років збирають біля приймачів численну аудиторію втячних слухачів.

У кожній царині творчої діяльності Валентини Давиденко цілком виразно відбито характерний для неї стиль: м'якість форми, піднесена легкість змісту, ненав'язливу прозорість метафор і щире випромінювання духа любові.

В її творах бачимо і відчуваємо рідкісне, майже наївне, навіть подитячому безпосереднє сприйняття автором навколишнього світу, захоплення ним і довіру до нього.

І все це на тлі величезної вимогливості до себе, в далеких від комфортних умов що-

денної організації життя, котре, попри всі його складнощі, вона завжди наповнює милою, трохи сором'язливою і невловимо іронічною усмішкою.

Цю усмішку випромінюють її картини, зокрема акварелі, образи яких неспішно плывуть у імпресіоністичному чи то повітрі, чи то мареві, як, наприклад, романтичний корабель на акварелі “Спутний вітер”, де його легкий подих наповнює ясно-фіолетові вітрила, або в алегоричній композиції “Викрадення Європи”.

Гола, розніжена, дещо еротична Європа лежить цілком задоволено собою, й наразі ніщо не вказує на те, що їй не вистачає України.

Філософську суперечливість сприйняття породжують птахи у зламаному леті над яскравою урочистістю маків (картина “Лелеки”), тоді як старовинна каплиця на задньому плані неначе остерігає своєю непорушністю, із зануренням у вічність.

Розмаїття романтичних уявлень, що якимось уживаються з конкретикою символів, бачимо в еротично чистому, динамічному “Фламенко”, в ящірці, що вимальовується з листя на виноградному гроні, у муаровому водоспаді, що ллється просто на нас із гори.

Загалом динамічність і романтичність у поєднанні з особливою стилістикою — найхарактерніші риси творчості пані Валентини.

Тому “Вуличка в Сполетто” — це не просто оригінальна замальовка, а натяк, алюзія глибокого враження, яке художниця передає глядачеві за допомогою дуже делікатних, лаконічних, камерних засобів, що відкривають простір фантазії.

Також на грані фантастики бачимо оксамитовий вітер, що пли-

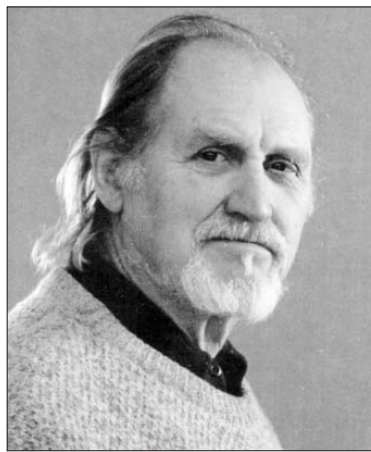

ве на картині “Трави”, бачимо, як поліхромія води оживає в гармонії з ранковим небом на картині “Води”, що її варто вважати прекрасним зразком сучасного психоделічного живопису, на який наважиться далеко не кожен майстер. Мальовнича палітра Валентини Давиденко, попри широкий

діапазон кольорів, завжди залишається стриманою, ніби притишеною, притлумленою скромним пензлем багатої ерудиції, розвиненого інтелекту і глибокої думки автора, що не поспішає відкрити особисті емоції перед занадто прискіпливою цікавістю глядача.

Василь МАРУСИК,
заслужений журналіст України

Щедрий дар митця

Новина, що збрала багатьох мистецтвознавців і музейників на закриття виставки декоративних тарелей народного художника України професора Петра Печорного за мотивами творів Кобзаря у Національному музеї декоративно-прикладного мистецтва України (НМДПМУ), стала надзвичайною подією. Видатний митець — монументаліст, кераміст, живописець і графік передав майже всі свої твори державним установам. Перед численною аудиторією засвідчили подвижницький дарунок художника діячі літератури і мистецтва.

Сергій Гальченко, заступник директора Національного інституту літератури ім. Т. Шевченка НАНУ: “Видатний художник-кераміст, лавреат Шевченківської премії Петро Петрович Печорний робить мужній і нелегкий для нього крок: він прощається зі своїми дітьми — мистецькими творами, передаючи їх до трьох національних музеїв України. Найповніша добірка кераміки зберігатиметься віднині у найсвятішому місці: в Національному музеї декоративно-прикладного мистецтва України, що на території Києво-Печерського історико-культурного заповідника. Найвишуканіші високомистецькі твори на шевченківську тематику передають до Національного музею Т. Шевченка та Шевченківського національного заповідника в Каневі. Хотілося б почути від керівників названих музеїв запевнення, що мистецькі

шедеври художника Печорного не заляжуть назавжди у фондосховищах, а знайдуть місця в експозиціях, а також експонуватимуться на тематичних і ювілейних виставках.

А Петрові Петровичу, талант якого загартувався біля вогню, — ще довгих і успішних років життя і творчості!”

Людмила Строкова, директор НМДПМУ: “Вважаю, що художник світового визнання Петро Печорний ухвалив зважене і правильне рішення на порозі свого 85-річчя, яке відзначатимемо на початку вересня. Відтепер в експозиції і фондах нашої установи зберігатимуться 72 керамічні шедеври митця”.

Тетяна Чуйко, заступник генерального директора Національного музею Тараса Шевченка в Києві: “Керамічні декоративні тарелі, що графічно і живописно ілюструють милі серцю кожного

українця поетичні рядки, стануть окрасою всієї мистецької Шевченкіани нашого музею”.

Мар'ян Піняк, генеральний директор Шевченківського національного заповідника в Каневі: “Канівці дуже вдячні Петру Петровичу за неоціненний вклад у мистецьку Шевченкіану, за щедрий дарунок всеукраїнського значення. 16 декоративних тарелей, які він нам подарував, стануть постійною експозицією нашої нової концепції оформлення музею, що поновлює задум видатного українського митця В. Кричевського”.

Ігор Ліховий, перший заступник генерального директора Шевченківського заповідника: “Твори П. Печорного, мов українські ікони, зустрічатимуть всіх відвідувачів Тарасової гори. Лишень такі величні ілюстрації, як “Не вмирає душа наша...”, “Учітєся, брати мої!”, “Наша дума, наша пісня...” чи “Затихло все, тільки дівчата...”, даруватимуть відвідувачам образну, хвилюючу енергетику поетових афоризмів”.

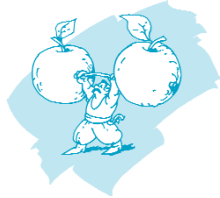
До цих щедрих дарів автор, професор П. Печорний додав мистецьким своїм фотоальбоми-каталоги про кераміку, декоративні розписи, пейзаж, натюрморт у його виконанні, а також мистецтвознавчі монографії В. Підгори та О. Ханка про його творчість. Для експозиції музеїв художник додав ілюстровані видання “Шевченкіана: кераміка, малюнки” і авторську книгу спогадів “На отчій землі”.

Божий дар митця — його талант, надзвичайна працьовитість, допомогли художнику “безсмертної поезії Тараса Шевченка, яка ніби акумулювала генетичний код української нації” (інтерв'ю Т. Головка). У моєму двогодинному відеоінтерв'ю з Петром Печорним і мистецтвознавцем Володимиром Підгорою п'ятнадцять років тому художник говорив: “Маю справу з вічним матеріалом, що у вогні не горить і у воді не тоне”.

Шануймо подвижника української культури, патріота, маестро Петра Печорного. Оче-

видно, міській владі слід надати професорові П. Печорному звання Почесного громадянина Києва, Міністерству культури України подбати про нагородження видатного художника Петра Петровича державною відзнакою, Національний спілці художників України подати клопотання до Адміністрації Президента України про президентську стипендію для митця. Зауважмо: за найскромнішими підрахунками, Петро Печорний подарував Українській державі свої твори вартістю щонайменше півмільйона доларів...

Іван ПРОСЯНИК,
зелейник

Продовження.

Поч. у ч. 14—18 за 2017 р.

Підбіл

Підбіл. Tussilago farfara. Народні назви: білокопит, дволист, прирічник, маточниця, мати-мачуха, князь-зілля, ласкавець.

Саме під останньою татовою назвою я знав підбіл мало не до своєї юності. Та й зараз вона ласкавить і гріє мене, мов отой біластий низ листочка цієї диво-вижної рослини. І один із найперших, пам'ятний на все життя припис, геніально простий і настільки ж помічний, був саме підбіл. Тож **бронхіт, запалення легень, катар дихальних шляхів.** Бере те горщик. На денце сиплет цукор, вкладає шар листячка підбілу, знову шар цукру — й так доверху. Чекає день, поки злежить, і докласти листя-цукор аж до верху, присипавши ним щедро згори. Й так тричі. Закриває бажано череп'яною кришкою. Вгорнути в целофан. І в затінку саду закопуєте на півметра в землю. Через два місяці відкопуєте. На 5—6 годин ставите в духовку, жарку піч. Як охолоне, цідите, відтискаєте. Зливаєте в невеличкі пляшечки. Вживати по 1 ч. л. 5—6 разів на день, нічим не запиваючи.

Примітка: листя (можна й із корінням) рвуться на Рахман-

Лік на весь вік

ський Великдень 25 травня. А чи цього тижня.

Підбіл має потужну відхаркувальну, пом'якшуючу, протизапальну, потогінну, жовчогінну, спазмолітичну дію. Він з успіхом застосовується при **ларингітах, трахеїтах, бронхопневмонії та бронхіальній астмі.**

Бронхіальна астма

Беруть по ст. л. листя (квіти) підбілу та багна болотяного. Заливають 500 мл кип'яченої, літепло, води. 30 хв. мляють на окріпнім ключі в закритому посуді. Настоюють півгодини вкутаним. П'ють через кожні дві години по 1 ст. л. 15 днів. Теплим. Обов'язково додаючи 2—3 краплі настоянки нагідок. Як зазвичай — повтор не знадобиться.

Запалення легень, кашлюки, що довго не проходять, охриплості, інші захворювання горла

Беруть у рівних частинах листків та квітів підбілу, потовчених коренів живокосту, квітів липи, дивини скіпетровидної, бузини чорної, кореневищ пирію, соснової глици. 1 ст. л. з верхом на 300 мл окропу. Настоюють вкутаним. Це денна частка. П'ють невеликими ковточками, теплим. А на ніч роблять дуже помічне розтирання: в чарці міцної горілки тато розводили 1 ст. л. меду й 1 стрюк червоного гірко перцю. Настоюють закритим 3-4 години. Втирають у груди-спини по парінню над картоплею. Добре утепліться смухом чи вовняною хустиною. Гріє аж до ранку. Опіків не буде.

Екзема рук

1 ст. л. соку зі свіжої рослини та 1 ст. л. нерозведеного молока, краще козячого, збовтують і змащують вражені місця на ніч. Надягають целофанові торбочки. Вранці змити руки теплою водою

й знову змастити. А на ніч знову змити й знову змастити. Тиждень.

Примітка: чудово допомагає звести паршу свиняче молоко. Мазати 5—6 разів на день вражені місця.

Зашлакування судин уратними, фосфатними, оксалатними солями

Свіжі підбілові листя пересиपाють шарами сіллю, в горщику. Настояти добу. Далі залити окропом, щоб покрило. Вкутати на 5 годин. Зберігати в холодильнику. Вживати по 1 ст. л. через півгодини по їжі. Тричі на день. Три тижні. Робити так щороку для запобігання каменів у нирках, жовчному міхурі, як очисне й зміцнююче судини.

Грудниця (мастит)

Ошпарене свіже листя підбілу прикладати до затвердін, зверху целофан, хустина. У перший день міняти щогодини, бо листячко від жару швидко висихає, і навіть уночі. На другий день температуру в циці зникне, а на третій, обов'язково, прорве. Стрижні

видалити стерильним приладом, вирвочки промити слабким розчином марганцівки. Не буде навіть рубців.

Жировик (ліпома)

Прикладати свіже листя підбілу на утворення, закривати полотничкою, закріплювати клейпучкою. Міняти раз на добу. Щоразу лист свіжий, білим боком. За два-три тижні гуназ зійде.

Катар шлунка, сечовика, водянка, сухоти легень

15 г листя та сухого цвіту порівну (3 ст. л.) залити 500 мл окропу. Кип'ятити на слабім вогні, поки не стане 1 склянка (250 мл). Вживати по 1 ст. л. через кожні три години.

Трофічні виразки (навіть застарілі)

Свіжу потовчену рослину з коренем, попередньо ошпареним, прикладають до рани, закривають цілим листком, полотничкою. 4—5 разів на день. Затягує досить швидко.

Примітка. Тато ж радили зібрати всі свіжі кістки: свинячі, телячі, пташині, риб'ячі закласти в чавунець, на дні якого є дірка. Ставлять на цілий чавунець.

Нижній заривають у землю, а горішній обкладають дубовим цурпаллям чи його жаром. Оту, відразливо пахнучу рідину, що стікає в нижню посудину з кісток, гнітати добу, найкраще гоїть виразки, рани.

Облісіння, лупа, екзема голови

Кашку з листя ласкавцю прикладати до вражених місць на ніч. Целофан, хустка. Два тижні.

Недужі печінки

Ст. л. суміші трави рути садової, квітів підбілу, трави моріжку (спориш) у співвідношенні 3:5:10 заливають 200 мл окропу. Настоюють до охолодження вкутаними. Вживають по 3 склянки на день до їжі.

Листя підбілу входять до грудних чаїв разом із алтеєю, солодцем голим, оманом високим, подорожником, шавлією, материнкою. Підбіл вживають при гаряці, при запальних перебігах у нирках. Тато настоювали підбіл із коренем у погребі, стверджуючи (і не без підстав), що медв'яниця, по 1 ст. л. вранці й увечері перед сном, чудово відновлює сили при фізичній, а я додам, при розумовій перевтомі.

За праукраїнською легендою підбіл — це сонячна усмішка богині весни Лелі. Давньоруські волхви, настоюючи рослину на меду диких бджіл, забезпечували собі нев'янучий бадьор. Підбіл зацвітає найпершим із рослин весняних, ніби закликаючи матінок, назбирати ще безлістих маленьких усмішок-сонечок, зварити в молоці й дати дітлахам по довгій зимі, — тому й назва така — маточниця. А прирічник, бо росте на заплавах рік, по солончаках і лист у рослини солоний.

Тато вважали, що рослина найсильніша саме на ростучім місяці. Квіти збираються тільки-но розпустилися, щоб при сушінні не запусіли. А лист — всеняке літо. Сушиться окремо від кореня.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Сімнадцятий — на фініші

16 травня о 14 годині в Національному академічному драматичному театрі імені Івана Франка відбудеться врочисте закриття XVII Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика.

Найпрестижніші премії вручать переможцям і призерам мовного марафону: школярам, учням професійно-технічних училищ, студентам, представникам навчальних закладів Міністерства оборони України. Окрім поважних грошових премій їм вручать бібліотечки з найновіших видань української літератури й історії. Виступлять представники Ліги українських меценатів, народні депутати та громадські діячі. В програмі дійства — концертна сторінка.

Прес-служба Ліги українських меценатів

Засновник:
Всеукраїнське
товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР'ЯН

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Володимир ЖИГУН

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ у
ТОВ «Поліграфцентр» у середу.
Наклад у травні — 20 000
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на «Слово Просвіти»
обов'язкове.
Індекс газети
«Слово Просвіти» — 30617

